

Talassonímia i flora submarina

Francesc Canuto Bauçà

Amb la present comunicació analitzam la incidència de la flora submarina en la talassonímia, branca de l'antroponímia que s'ocupa d'estudiar i classificar els noms amb què els pescadors identifiquen els diferents indrets que conformen la geografia submarina. A banda de conèixer la topografia sotaiguada, la coneixença de les distintes comunitats vegetals que conformen el fons submarí és d'una importància cabdal per a l'home de barca. S'ha de saber interpretar o «llegir» el fons submergit a través de les diferents espècies de flora que sovint s'enganxen a l'ormeig. Aquest coneixement és fonamental, ja sia per localitzar l'hàbitat de les captures com per defugir les que poden ocasionar danys irreparables als aparells de pesca.

El treball l'hem realitzat classificant tots els noms populars de la flora submarina recollits en el període 1986-1998 mitjançant enquestes orals als pescadors professionals de cada una de les comunitats marineres de la nostra illa. Hi hem afegit també totes les referències allusives a la flora contingudes en un recull de talassonímia que vàrem efectuar alhora i en el mateix període. Aquest treball no té pretensions d'exhaustivitat i la seva finalitat és donar a conèixer tot aquest cabal onomàstic a punt de desaparèixer per mor dels grans canvis efectuats en el sector pesquer, dotat actualment d'aparells sofisticats per localitzar les pesqueres i format per tripulacions al·loglotes.

1. La nomenclatura popular de la flora submarina

L'home de barca distingeix i identifica alhora la gran majoria de les distintes comunitats vegetals que conformen la nostra flora submarina. Aquest coneixement és essencial tant per a l'èxit de les captures com per al bon manteniment de l'ormeig. El coneixement d'un fons submarí determinat s'adquireix en funció de la classe de peix capturada, de les algues enganxades a la xarxa o, en el pitjor dels casos, de les destrosses o pèrdues ocasionades a l'aparell de pesca.

El món mariner identifica la posidònia, planta que conforma els grans herbassars submarins de les nostres costes, amb el nom popular d'«alga». Tot i que és una fanerògama, amb flors i fruits, és l'alga per antonomàsia dels pescadors mallorquins. Això no obstant, el mot «alga» o «algues» també és utilitzat com a genèric quan hom fa referència d'una manera vaga e imprecisa a qualsevol espècie de flora submarina.

El substantiu «herba» acompanyat d'un determinant identifica individualment un nombrós grup de plantes de les diverses famílies que tenen l'hàbitat al fons bentònic o infralitoral: herbacol, *Laminaria rodriguezii*; herba torta, *Vidalia volubilis*; herba dobler, *Halimeda tuna*; herba salpera, *Cystoseira abrotanifolia*; herba cuquera, *Hypnea musciformis*, etc.

Valguin els següents epígrafs per conèixer d'una manera generalitzada, deixant de banda la posidònia, les algues més importants que conformen el nostre fons submarí.

1.1. Les algues vermelles. El fons de maerl dels biòlegs

Les algues vermelles calcàries incrustants, pertanyents al gènere *Lithothamnium* o *Litophyllum*, associades amb *Peyssonnelia* i d'altres, les quals conformen els paratges identificats tècnicament com a «fons de maerl», són conegudes principalment amb aquests noms: granissó, gravissó i avellanó. Segons Duran (2007: I, 379), els pescadors mallorquins donen el nom de «fons de magrana» a les àrees poblades per les algues *Lithothamnium* i *Litophyllum*, per causa del seu color rosat o vermellós.

Aquestes algues es troben situades a una profunditat de 30-80 m i poden arribar a constituir superfícies molt extenses, anomenades «placer», genèric utilitzat pels pescadors per anomenar les contrades on són molt abundants. Les petites dimensions d'aquestes algues calcàries han determinat el seu nom popular: granissó, avellanó. No representen gaire dificultat en esmallar-se a les xarxes, ja que s'esfloreixen pràcticament amb les mans. Hi ha placers grans de granissó i d'avellanó, i la pesca d'arrossegament és la principal usufructuària d'aquests llocs submarins: carrera de l'Avellanó (Andratx, Palma), el Granissar (Port de Felanitx), el Gravissar (Deià).

Una altra rodofícia molt abundant és la *Vidalia volubilis*, alga de color purpuri, retorçada en forma d'espiral i dentada, la qual té una munió de noms populars generats per la forma retorçada o fent barrina, característica de la planta: «herba torta», «herba barrina», «herba molla». El fet que aquesta alga és l'hàbitat del gerret, peix de la família *Centracanthidae*, ha determinat el seu nom a Menorca i Castelló: «herba gerriquera». La variant «herba llagostera» ens revela que també és l'hàbitat de la llagosta, segons comunicació oral de pescadors del Port de Pollença i de la Colònia de Sant Pere (Artà) i, a l'últim, «herba crespa» és una variant citada per Bosch (1982: 39).

Les àrees o extensions d'aquesta planta submarina són delimitades per la barba o tall: barba de l'Herba Torta (Calvià). Hom diu tall de l'Herba Torta. Són llocs visitats amb freqüència pels bous d'arrossegament; a la façana marítima de Manacor és molt coneguda una carrera anomenada carrera de l'Herba Torta.

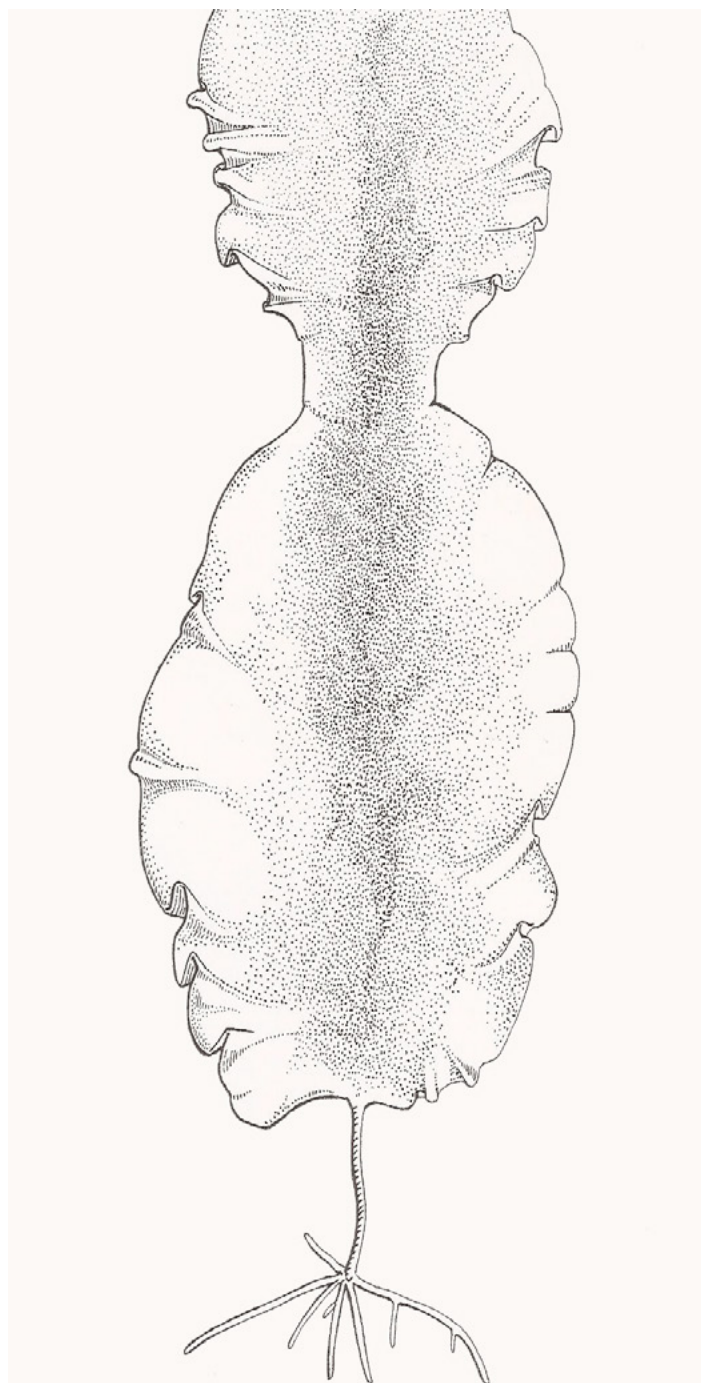

Herba torta

Herba torta o herba gerriquera (*Vidalia volubilis*). Font: A. Campbell (1984): Guia de la fauna y flora del mar Mediterráneo. Barcelona: Ediciones Omega.

1.2. Les laminàries. L'herbacol

Es tracta de la *Laminaria rodriguezii* (bornet), espècie exclusivament mediterrània i molt abundant a les Illes Balears. Fa el nom científic del naturalista menorquí que la va descobrir, Joan Joaquim Rodríguez Femenias (1839-1905). A Menorca, és coneguda com a fulla de col. L'herbacol és conegudíssima per totes les comunitats marineres del territori insular. Les laminàries les podem trobar fins a 150 m de profunditat, formen praderies molt extenses, i són l'hàbitat, entre d'altres espècies, de llagostes, molls, quissones, cap-roigs i serrans. Els pescadors utilitzen el substantiu «tall» per identificar la barba o començament de les praderies d'herbacol. Hom diu tall de l'Herbacol. Una altra carrera de bou situada davant la façana marítima del port de Manacor és coneguda com a carrera de l'Herbacol.

Herbacol
Herbacol (*Laminaria rodriguezii*): rizoides, cauloides i part del fil·loide laminar i lobulat (Dibuix reduït 1/2). Font: Enciclopèdia de Menorca, II, pàg. 8.

1.3. Les madrepores. Noms populars

Les formacions de corals madreporaris són molt temudes per la gent de mar, tant pels danys que ocasionen a l'ormeig, com per la feinada que representa desmallar-les, són un vertader malson per a l'home de barca. Els noms usals per identificar-les són diversos i varien, segons les seves dimensions, entre les distintes comunitats marineres: magranes, còdols, grenys, magranó, claus..., tots referits principalment a l'espècie *Cladophora caespitosa* i afins. Els individus d'aquesta espècie tenen la forma d'una pedra brescada vermellosa, fluixa, amb puntes o punxes. A l'extrem d'aquestes puntes hi ha uns forats on es fa un cuc semblant a la tremolitja. Sembla que són urticants, els pescadors apunten molèsties o picor per cames i genolls en contacte amb aquesta madrepòra. Les puntes o punxes s'esmallen fàcilment a les xarxes, i era una feina esgotadora per als antics pescadors llevar-les⁷³ manualment, atès que el pes arribava a ser considerable, i les havien de rompre o esflorar amb una maça de fusta, ja que desmallar-les era una feina molt laboriosa. Aquestes formacions, on sol abundar la llagosta, també ocupen extensions considerables del fons submarí i són identificades amb el nom de «magranar» (observau el sufix -ar, formador de noms col·lectius), «magraneral» o simplement «ses magranes» i «es còdols». Són molt coneguts els talassònims següents: el Magranar (Palma, Lluçmajor), el Magraneral (Calvià, Santanyí), les Magranes (Port de Manacor, Banyalbufar), els Còdols (Son Cervera).

Una altra madrepòra, coneguda popularment com a «canelobre» o «candeler», és la causa de pèrdues irreparables en qualsevol aparell de pesca que es faci el topadís amb aquestes temudes formacions. Es tracta d'individus del gènere *Dendrophyllidae*, els quals formen colònies ramificades de forma arborescent. Són de tronc fort, i poden assolir fins a 80 cm d'alçada, el seu hàbitat és a partir de 100 m i fins a 300 m de profunditat. Popularment han semblat un canelobre o candeler. Tots els pescadors entrevistats ho contenen gros de les destrosses ocasionades per aquest coral madreporari.

1.4. Altres noms populars

Un altre bloc de noms és el format per les denominacions de les algues semblants a plantes, arbres i objectes diversos: colís, coleta, esparreguera, fonoll, tomàtiga, herbei, jonquet, olivera, pi, beca, cerro, cabell d'àngel, etc. La gran majoria no els hem sabut identificar, bé per falta de mostres o, si més no, per la nostra inexperiència. Caldria comptar amb un tècnic per fer-ne la catalogació.

El «colís» i la «coleta» són una espècie d'algues verdes que formen extenses praderies, molt freqüentades pels pescadors de gànguil, art actualment prohibit, utilitzat fa unes dècades per capturar la gamba i el gambó i proveir d'esca el sector de pesca recreativa. L'única espècie identificada d'aquest bloc és l'«olivera» o el «pi», nom usat indistintament per anomenar la gorgònia blanca, *Eunicella singularis*, altrament «graspallà» o «crespallà», mots registrats al DCBV, utilitzats al continent i les Pitiüses.

2. El fons submarí. Zonificació

Vegem, a gran trets i d'una manera generalitzada, la zonificació de les contrades submarines i els genèrics usats pels pescadors per identificar aquests grans espais, llocs on habitualment han desenvolupat les diferents modalitats de pesca. A partir del litoral i seguint una projecció perpendicular a la costa, trobarem aquestes zones:

Pelat

Els pescadors identifiquen la franja juxtaposada a la costa formada per pedres i roques, a vegades de grans dimensions, procedents dels desprendiments ocasionats pels temporals, amb el nom del «pelat».

⁷³ Llevar, en l'accepció d'«alçar, aixecar», està registrat al DCVB: «Treure del mar les xarxes o aparells de pesca que es tenien calats (Empordà, Costa de Llevant, Costa de Ponent, Mall.)».

Negre

A continuació, i dins la mateixa franja infralitoral, comença la praderia de posidònies o el «negre». La línia divisòria entre ambdues s'anomena «barba d'en terra». La part exterior de l'alguer o el negre està delimitada per la «barba de fora», que és una línia generalment sinuosa que coincideix bàsicament amb la isòbata dels 30 o 40 m, límit inferior de les praderies, tot i que en llocs d'aigües més clares s'ha comprovat que pot arribar fins als 80 m. A partir d'aquí comença el fons arenós, anomenat el «blanc» o «platja». A la franja de fanerògames es localitzen les altines, els claps, les vaires, les motes, els munts i els collonars. La forma sinuosa dels alguers, la «barba de fora», seguint la isòbata dels 30 o 40 m, ha generat tot un seguit de noms: punta, braç, colzada, raconada, etc.

Blanc/platja

Dins aquesta franja sorrenca, d'arenes fines i gruixades, es troben els espessos, els fortets i les zones o placers d'avellanó i granissó. També el «fons de magranes» que conformen els corals madreporaris: còdols, magranes, claus, etc. Alguns d'aquests paratges són individualitzats amb el noms col·lectius de «magranar» o «magraneral» o simplement les «magranes» o els «còdols». Algunes comunitats marineres ens lliuraren el nom «platja de fora» per anomenar zones sorrenques immediates a «la barra».

Herba torta

El tall de l'Herba Torta anuncia el començament de les praderies d'herba torta (*Vidalia volubilis*), amb profunditats de 50 a 55 m i fins als 80 m. Les barbes d'herba torta són llocs on es practica habitualment la pesca d'arrossegament. En aquesta zona es troben roques isolades, trinxes de roques i forts de diferents dimensions i allunyats de la costa, caladors tradicionals de palangres i xarxes llagosteres.

Herbacol

El tall de l'Herbacol és el començament dels herbassars de la *Laminaria rodriguezii*, àrea que s'estén fins als 150 m de profunditat. Són espais on també es practica la pesca d'arrossegament. En aquesta zona també es troben roques isolades, trinxes de roques i forts de diferents dimensions i allunyats de la costa, igualment caladors tradicionals de palangres i xarxes llagosteres.

Fang

Les zones de sediments fangosos (llims i argiles) del fons submarí són anomenades «el fang» i generalment són espais juxtaposats a la barra. Són llocs també habituals per a la pesca d'arrossegament.

Barra

És una línia sinuosa i abrupta que marca la fi de la plataforma continental. La manca de peix, a conseqüència de la sobrepesca de la plataforma, obligà a ampliar les àrees de captura, i en aquesta mena de graó, al qual segueix immediatament la fonera, també s'hi ha practicat alguna modalitat de pesca (palangre, arrossegament). Quan els bous arrosseguen en aquest indret hom diu que «barbegen la fonera».

Fonera

Amb aquest apellatiu els pescadors identifiquen la profunditat abissal inabastable per a qualsevol aparell de pesca.

Cal dir, sobre aquesta qüestió, que aquest ordre varia en funció de la topografia submarina de cada sector de la costa i que, com hem indicat anteriorment, és simplement un exemple molt generalitzat de les diferents àrees en què els pescadors classifiquen els seus llocs habituals de treball.

A banda dels coneixements adquirits per via oral i transmesos de pares a fills, per conèixer el fons de la mar els antics pescadors utilitzaven un escandall format per un plom de forma cònica d'un parell de quilograms, la base del qual untaven amb saïm de xot, i d'aquesta manera diguem-ne «tàctil» exploraven el fons submarí. En funció de la flora aferrada a l'escandall, localitzaven els biòtops aptes per a les diferents captures i, sobretot, evitaven les contrades sorrenques, «la platja»⁷⁴ dels pescadors, on no s'agafa res.

La manera de conèixer el fons submarí ha estat, bàsicament, a través dels aparells de pesca. En funció de les captures i de la flora enganxada a l'ormeig, els pescadors anaren situant i establint les dimensions de les pesqueres. L'extensió de molts d'aquests paratges submarins és coneguda pels pescadors a través del nombre de fileres de nanses, palangres o tombs de xarxes que hi poden calar, sense sortir de l'accident i evitant les calades al fons d'arena.

3. Els noms populars de la flora submarina. Assaig de classificació

Vegem a continuació els noms populars —la relació no és exhaustiva— de les espècies de la flora submarina que ens varen lliurar els mariners. Tot el cabal onomàstic recollit l'hem ordenat alfabèticament. Al seu costat, figura entre parèntesis el nom científic, quan ens ha estat possible identificar-lo. La descripció és la registrada al DCVB o en alguns manuals de flora submarina a l'ús, consignats a la bibliografia. Hi hem afegit també el nom popular lliurat per cada una de les distintes comunitats marineres, així com les descripcions fetes en boca dels vells pescadors. Segueixen a continuació alguns dels talassònims que porten el nom o que són l'hàbitat d'aquestes espècies tractades. Hi hem afegit també alguna informació complementària (documentació històrica, cançons, anècdotes, aprofitament tradicional, etc.) relativa a cada una d'aquestes espècies registrades.

D'aquesta relació, destaca sobretot la posidònia, l'alga per antonomàsia de les nostres aigües, la qual trobam reflectida en nombrosos llocs marins, així com a la toponímia de la costa, generada a conseqüència de les aflüències de fulles mortes dipositades per l'onatge, amuntegades formant autèntics pallers en molts d'indrets del territori insular.

La relació es clou amb un apartat dedicat a la flora infralitoral, amb una llista de set espècies registrades i el seu aprofitament tradicional.

3.1. Alga, *Posidonia oceanica* (Linnaeus)

Una de les comunitats més extenses de la flora submarina mediterrània és la *Posidonia oceanica*, anomenada tradicionalment «alga» pels pescadors de casa nostra. Tot i que des del punt de vista botànic no ho és, sinó que és una fanerògama, aquesta planta és anomenada alga des d'èpoques molt recu-

74 Fem constar la nostra discrepància envers la grafia *platja*, normativitzada fa pocs anys per les autoritats lingüístiques. Crec que en aquest cas s'ha actuat d'una manera molt precipitada, bandejant la pronúncia autèntica, i utilitzada encara ara per totes les comunitats marineres de la nostra illa. El mot *plaja* amb la fricativa ben perceptible és la forma medieval, que sobreviu actualment en el conservador parlar mariner, i és la que ens lliuraren totes les persones entrevistades. En el món mariner, les zones arenoses dins la mar, els «deserts» sorrencs, són anomenats *plaja*. Els pescadors de Palma (el Molinar, el Portitxol, el Mollet) han mantingut fins fa pocs anys la forma *la Plaja* (amb l'article literari) per anomenar la zona costanera avui coneguda com l'Arenal; aquest immens arenal, és *la plaja* per antonomàsia dels pescadors de les comunitats marineres esmentades. Estam completament d'acord amb Aguiló (1981: 44) que, a Mallorca, s'ha mantingut fins ara la pronúncia medieval *plaja*, i es manté encara en gran part de la seva geografia. És una llàstima que hàgim de perdre aquesta pronúncia medieval.

lades. Un document del segle XVI, relatiu al terme de Puigpunyent, esmenta una punta de l'Algar a la costa d'Estellencs.⁷⁵

Cal dir que, a casa nostra, el mot «alga» identifica únicament la planta *Posidonia oceanica*, els diminutius «algueró», «alguerí» i «algueret» fan referència a les fanerògames *Cymodocea nodosa*, *Zostera marina* i *Zostera nana*, molt semblants a la posidònia, però de dimensions més petites i d'hàbitats consemblants.

Aquesta planta, amb flors i fruits, és una fanerògama marina de gran importància com a organisme productor i crea al seu voltant una comunitat molt característica de la Mediterrània, d'on és endèmica. Les darreres praderies de posidònia més acostades a l'oceà Atlàntic les trobam situades a l'arxipèlag de Las Chafarinas, davant la costa mediterrània del Marroc.

La posidònia és present a la franja costanera de les nostres illes des de les aigües somes infralitorals fins als 35-40 m, on viu en comunitat formant extenses praderies. El seu hàbitat són les superfícies de fons d'arena, graves fines i gruixades, i també superfícies rocoses, damunt les quals creix recobrint-les. A més profunditat no hi habita, ja que no hi arriba prou llum per realitzar el procés de fotosíntesi. Aquest procés és molt important, ja que la planta genera una gran quantitat d'oxigen. Aquesta producció s'ha estimada en 14 litres diaris per metre quadrat, per la qual cosa s'han considerat aquestes comunitats —vertaders boscs submergits— com el pulmó de la Mediterrània.

La base de la planta està constituïda pel rizoma, conegut popularment com a «collons d'alga» o «galls d'alga», del qual surten unes petites arrels que permeten la planta afirmar-se i estendre's pel substrat arenós. De la part de dalt del rizoma surten unes fulles en forma de cinta d'1 cm d'amplària, les quals poden arribar fins a 60 o 80 cm de llargària. Tècnicament es distingeixen dos tipus de rizomes: ortòtrops i plagiòtrops. Els primers apareixen en situacions de forta sedimentació i la planta creix cap a dalt, i formen el que els nostres pescadors anomenen «altines». Els rizomes plagiòtrops o de creixement horitzontal serveixen a la posidònia per estendre's pel fons i constituir els extensos herbassars submarins anomenats «alguers» o «algars».

La floració de la planta és a la tardor, però s'ha observat que no floreix cada any per motius que encara desconeixem. Aquest estrany fenomen es va produir a Mallorca els anys 1982, 1983 i 1986. Una de les darreres floracions es va localitzar a les aigües d'Andratx i la Dragonera el 1991. El seu fruit és carnós, de mida i forma semblant a una oliva, d'aquí el seu nom popular «olives de mar». Els fruits, una vegada caiguts de la planta, suren un temps i són transportats per l'onatge, de manera que possibiliten a la posidònia de propagar-se a través de gran distàncies i colonitzar nous hàbitats. Entre l'abril i el maig, es produeix la germinació dels fruits que han anat a la deriva damunt el fons, i apareixen les petites arrels que intenten fixar-se al substrat. És de fulla caduca i té un creixement molt ràpid, s'ha calculat una producció de 20 a 30 tones anuals de matèria seca per hectàrea, que a la tardor són dipositades pels temporals a les platges i a determinats punts de la costa, on formen els anomenats «algars» o «alguers», que trobam reflectits a la toponímia costanera de la nostra illa (San Félix, 2000: 14-20; Romero, 2004: 21-38).

3.1.1. Els noms populars derivats de la planta

La posidònia és una planta conegudíssima a conseqüència de les aflüències vistoses que hom troba arreu del nostre litoral. Ha entrat a formar part del cançoner popular:

La mar fa buides i plenes
i és mala de clivellar.
Quin arbre en el món hi ha
que no s'hi posen serenes?⁷⁶

75 «lo qual dista del lloch poch més de 1.000 passos, pasat lo qual esta la punta de l'Algar ahont hi ha una aygua que es xica. Segueix se apres lo Coll del Verger» (Rosselló i Segura, 1996: 126).

76 Bonafè Barceló, Francesc (1977). *Flora de Mallorca*, I, pàg. 85. Palma: Editorial Moll.

Els noms populars que exposarem a continuació són tots relatius al món mariner i han estat recollits de viva veu a les distintes comunitats marineres de la nostra illa. «Alguera» és el nom que individualitza la planta. El col·lectiu «algar» o «alguer» designa les formacions dins la mar, però també els llocs de la costa on es dipositen amb gran quantitat les restes d'aquesta planta llançades per l'onatge. Amb el nom de «collons d'alga» són coneguts els rizomes de la planta. Les fulles es desprenen en morir, però la beina que les recobreix resta unida al rizoma, i queda així un registre de fulles mortes. Quan la planta és arrabassada pels temporals, aquest rizoma és arrossegat pels corrents, i la beina o registre de fulles mortes es va transformant en fibres molt fines que li donen un aspecte pilós que popularment s'ha comparat amb el testicle. L'abundància de collons d'alga i restes de fulles, concentrats en determinats indrets submarins, fa que es conegui aquests paratges amb el genèric «collonar» (vegeu: «collonars» al punt núm. 1.7).

Tot i que «collons d'alga» és generalment el nom usat per totes les comunitats, algunes també utilitzen el nom «gall d'alga» (Cala Rajada, Deià). DCVB s. v. *gall d'alguer*: «Branca petita coberta de pèl de color terrós, que creix al tronc de les algues (Roig Amades, Voc. Pesca).» Quan el rizoma, arrossegat pels corrents, es va transformant en una espècie de bolla o pilota de diferents dimensions que l'onatge treu a les platges i a determinats punts de la costa, el ventall de noms mobilitzats és el següent:

- Bonisses. «Bonisses, pilotes redones, bolles de pelussa marronenques» (Port de Manacor, Cala Bona, Son Cervera). El DCVB, s. v. *bonissa*, recull aquesta accepció: «La part superior del garballó que no és mengívola. Refranyer: Per falta de garballons, xuclen bonisses (Manacor).»
- Pilotes (Palma, Port de Felanitx, Port de Manacor).
- Borles. Variant recollida d'un sol informador (Port d'Alcúdia).

Pets de monja. El DCVB, s. v. *pet*, registra aquesta accepció: «Conglomerat rodonenc de bocins d'alguera, que es forma en el fons de la mar i que sol esser llançada a les platges per les onades (Llucmajor)». Cal dir sobre aquesta forma que les comunitats marineres de Palma, el Port de Manacor, Son Cervera, Cala Rajada, Banyalbufar i el Port d'Alcúdia, donen aquest nom a l'alga verda *Codium bursa* (Linnaeus). Aquesta planta, de la família de les clorofícies, és de forma rodonenca semblant a una esponja i pot arribar fins al 20 cm de diàmetre, és de color verd obscur i viu sobre fons arenosos i rocosos entre els 3 i els 50 m de profunditat. La seva forma, semblant a una beca, ha determinat el seu nom popular a Menorca.⁷⁷ Altres variants utilitzades per anomenar aquesta alga verda són: «bufes de monja» (Banyalbufar, Cala Bona, Son Cervera) i «pilotes verdes» (Port de Felanitx).

Pel que fa al fruit de la planta, la seva semblança (dimensions, forma i color) amb el fruit de l'olivera ha determinat que sia conegut popularment com a «olives de mar».

3.1.2. Les praderies de posidònia. Els alguers

Els alguers o praderies d'aquesta fanerògama són de gran importància com a organismes productors, i creen al seu entorn una comunitat molt característica i rica en espècies.⁷⁸ La fauna animal més abundant són els peixos, crustacis, mol·luscs i equinoderms. Els pescadors identifiquen la franja juxtaposada a la costa formada per pedres i roques, a vegades de grans dimensions, procedents dels desprendiments ocasionats pels temporals, com el «pelat», a continuació i dins la mateixa franja infralitoral, comença la praderia de posidònies o el «negre». La línia divisòria entre ambdues s'anomena «barba d'en terra». La part exterior de l'alguer o el negre està delimitada per la «barba de fora» i és una línia generalment

77 «*Codium bursa*, de vegades anomenada beca, inflada com una pilota dins l'aigua i a fora desinflada i enfonsada» (EM, II: 18).

78 S'han comptabilitzat un total de 106 espècies de les diferents famílies d'algues, foraminífers, esponges, cnidaris, mol·luscs, poliquets, crustacis i briozous que viuen lligades a la posidònia. A tot aquest contingent, hi hem d'afegir un nombrós grup d'espècies de peixos bentònics (donzella, fadrí, tord, vaca, escòrpora, etc.), nectobentònics (gerret, tuta, pagre, càntera, etc.) i pelàgics (espet, moixó, etc.) (San Félix, 2000: 46, 50).

sinuosa que coincideix bàsicament amb la isòbata dels 30 o 40 m, límit inferior de les praderies, tot i que en llocs d'aigües més clares s'ha comprovat que pot arribar fins al 80 m. A partir d'aquí comença el fons arenós, anomenat el «blanc» o «platja».

Aquestes línies sinuoses que delimiten els alguers són anomenades generalment «barba» o «barbada». En aquests indrets s'hi registra una gran activitat pesquera, ja que és el punt per on entra i surt el peix per anar del blanc al negre, i és la millor zona per calar. Així doncs, els alguers estan ben delimitats pels pescadors, els quals distingeixen «barba d'en terra», «barba de fora», «barba de llevant» i «barba de ponent». La morfologia dels alguers és molt variable i adopta diverses formes en funció de la transparència de les aigües, dels corrents i dels tipus de substrat que permeten l'assentament de la planta. A l'entorn de les formes que pot adoptar la praderia i la necessitat d'identificar aquests indrets, els pescadors atresoren tot un lèxic específic secular: altina, vaira, clap, colzada, fallat, falda, mota, braç, punta, raconada, etc., que tractarem posteriorment.

3.1.3. Les barbes o barbades

Com hem dit anteriorment, les barbes dels alguers, a causa de la gran abundància de peix, són pesqueres on ancestralment s'han desenvolupat les diferents modalitats de pesca tradicional artesanal (tremall, palangre, cèrcol, ròsec, gànguil, volanti, etc.). Sobretot a les barbes de fora i amb la modalitat de pesca d'arrossegament. Actualment, aquest tipus de pesca és il·legal a menys de 50 m de profunditat, però temps enrere s'hi arrossegava. Un bon nombre de pesqueres, anomenades «carreres de bou»,⁷⁹ fan al·lusió a les barbes dels alguers:

- Barba de Fora; barba de cala Anguila; barba de cala Virgili (Manacor).
- Barba de ca los Cans;⁸⁰ barba del torrent de na Borges (Colònia de Sant Pere, Artà).
- Barba de n'Aguait (cala Rajada, Capdepera).
- Barba de l'Algar; barba de la cova Gran; barba d'en Terra (Felanitx).
- Barba d'en Terra; barba de cala Major; barba de Llevant; barba de Can Pastilla; barba de Ponent; barba de Fora; barba del Sec (Palma).
- Barba de treure Cabrera; barba de les Altines; barba de cala Pi (Llucmajor).
- Barba de la Colònia (les Salines).
- Barba de la Mata; barba del Cavall; barba de cala Aixada; barba del blau del Toro (Calvià).
- Barba de Fora; barba del Cavall (Banyalbufar).
- Barba del Guix; barba de la torre de Deià (Deià).
- Barba d'en Terra (Pollença).
- Barba de l'Alga (Port d'Alcúdia).

Els mots «tall» i «falda» són sinònims utilitzats pels pescadors de Valldemossa, quan la barba de l'alguer adopta formes rectilínies o sinuoses respectivament (Calafat et al. 1995-96: 111, 112).

⁷⁹ En el parlar mariner, «carrera» és un espai lliure d'obstacles apte per a la pesca d'arrossegament.

⁸⁰ Es tracta de la cala dels Camps Vells, segons la *Gran Enciclopèdia de Mallorca*, full 16, *Mapa de Mallorca*, escala 1: 25.000.

3.1.4. Les vaires

El genèric «vaira» designa una zona arenosa dins un alguer, sense precisar l'extensió, però també pot designar extensions arenoses on les fanerògames hi sovintegen. Sobre el significat d'aquest mot, el DCVB registra dues entrades, ambdues molt semblants:

- VAIRA. f. Redol d'algar enmig d'un paratge arenós o pedrós del fons de la mar (Mallorca). «En aquest temps es peix està dins ses vaires». (V. Vaire).
- VAIRE. 1. adj. ant. Vair, variat [...] 4. m. pl. Part del fons de la mar clapada d'arena i d'algues damunt roca. «Ara som en es vaires». «Aquí hi ha molts de vaires». (Alcúdia, Mallorca). [...] Etim.: V. Vair.

Les dues entrades remetent a «vaira» (vair, variat) i «vair» (vari, mudable). Pel que sembla, en el món mariner, l'accepció més correcta és la que alludeix al canvi de coloració⁸¹ i no al topogràfic del fons submarí. Les vaires estan situades molt a prop de la costa, i els canvis de coloració del fons, «negre» (algues) i «blanc» (arena) són fàcilment observables. Exemples semblants els podem trobar a la ictionímia o en noms populars dels peixos: gatvaira, vairó i verat.⁸²

Les vaires són indrets molt peixaters i, per tant, molt cercats pels pescadors. Destaquen sobretot per l'abundància de calamars (*Loligo vulgaris*). Els calamarers de fanal tenen aquestes pesqueres molt geloses. Vegem-ne alguns exemples:

- Vaira del torrent de Son Real; vaira del torrent de Son Bauló; vaira del torrent de na Borges; vaires de Can Picafort (Santa Margalida).
- Vaira del cap de l'Orenol; vaira d'en Noguet,⁸³ vaira del Torrent Fondo; vaira de Vallgornera; vaira del cap Enderrocat (Llucmajor).
- Vaira de la font Figuera; vaira d'en Vermell; vaira dels Pinets; la Vaira (Valldemossa) (Calafat et al., 1995-1996: 118).

El diminutiu de vaira és «vaireta»: la Vaireta (Cabrera). El nom d'alguna pesquera fa referència a la forma que pot adoptar la vaira i està inclosa en aquest talassònim: colzada de la Vaira (Llucmajor). Per anomenar les zones d'alguer amb gran abundància de vaires hem recollit els genèrics següents: «vairam» (el Molinar, Palma; Can Picafort); «vairat» i «vairats» (Colònia de Sant Pere, Artà; Deià). Aquest genèric també és conegut al continent pels mariners de Santa Pola (Alacant), una «vària» és una superfície marina coberta d'alga, i enmig s'hi troba una zona d'arena.⁸⁴ El genèric «vairàs» és utilitzat pels mariners de la comarca de la Marina Alta (Calp, Dènia, Moraira i Xàbia) per identificar una zona d'arena o platja dins un alguer (Cabrera, 2002: 160).

81 Una atestació antiga de vaira, la qual sembla que alludeix a un canvi de coloració, la podem trobar en un manuscrit de 1358, dipositat a l'Arxiu Municipal de Montuiri: «Con fo al cantó de les vinyes d'en Pug e d'en Muntaner, aquí encontrà en Barbavayre, grech, catiu de la dona Puigdorffila, lo qual dit grech li dix: “Digues Xinxirel, per què as tu naffrat ne farit lo catiu de la dona Franssescha Arnauille?” el dit Xinxirel li dixera: “Yo no l'e naffrat ne farit, sinó que li e prese l'agullade, que li ratré!” E salavós, que lo dit Barvayra aquel prenguera per lo cabés» (Miralles, 1984, II: 236).

82 «El llatí VARIUS, VARIA significava “de colors diversos, tacat” i podia aplicar-se a un raïm, una flor, un plomatge, una columna de marbre, el cel estelat, una pantera, una garsa... Justament els *vairii* de Sant Isidor “Vairii a varietate, quos vulgos tructas vocant” han estat identificats amb el *Dicentrarchus punctatus* (Baltar, *Fauna ictiológica en latín*, Madrid, 1975). En català, tan VARIUS com VARIATUS són la base d'ictionims que tenen com a matriu lexicogenètica les taques o ratlles: *Gatvaira* (*Scylorbinus stellaris*), *Vairó* ‘peix pilot’ (*Naucrates ductor*), *Verat* (*Scomber scombrus*)» (Veny, 2001: 224).

83 Situada davant l'Arenal, banda terra el cap Enderrocat. És una vaira bastant gran, hi pescaven els calamarers de fanal i també de prima, hi encenien tres o quatre barques. És una vaira molt coneguda, les senyes per localitzar-la són: la casa Vermella per Montuiri (puig de Randa).

84 L'autora del treball diu que totes estan ubicades a la Terraira i concretament a la badia de Santa Pola, al freu de Santa Pola i l'illa de Tabarca: la Conca, la Punxosa, la Vària, situada al sud de l'illa de Tabarca. Les vàries, conjunt de vaires situades des de l'eixida del port de Santa Pola fins a l'illa de Tabarca (Sempere, 1991: 512).

3.1.5. Els claps

El genèric «clap», més gran d'extensió que una vaira, designa una zona arenosa dins un alguer, però que també pot estar ubicada dins un fort: el clap del Capell de Ferro és una gran extensió arenosa de «sa Barra», accident submarí situat davant la costa de Ciutadella (Menorca).⁸⁵ Vegem alguns exemples d'aquest genèric:

- Clap de l'Estaca; clap del Guix; clap de la Foradada (Valldemossa) (Calafat et al., 1995-1996: 119).
- Clap de l'Amarador; clap del Gerret (Santanyi) (Aguiló, 1995: 8).

Una zona on sovintegen els claps és un «clapejat» (Deià). També hem recollit la variant «clapissar». El Clapissar és un talassònim ubicat al litoral de Ciutadella (Menorca) i designa un indret submarí on sovintegen els claps: és una carrera de bou el nom de la qual ens lliuraren els pescadors de Cala Rajada, que hi pescaren la dècada del 1970-1980. Un altre genèric utilitzat per anomenar un espai arenós dins el negre, també més gros que una vaira, és un «fallat» (Cala Rajada, Capdepera; Palma). El plural «fallats» és indicador de zones on sovintegen els canvis de fons.

3.1.6. Les motes

Sembla que es tracta d'un conjunt espès de vegetals, presumiblement de posidònies, isolat en un espai arenós. L'hem recollit solament un cop: Motes de Cala Vella (Llucmajor).

3.1.7. Els collonars

Ja hem dit anteriorment que «collons d'alga» és el nom popular dels rizomes de la posidònia. Hi ha una sèrie de paratges submarins on, a causa dels corrents, es dipositen les fulles mortes i les restes de la planta arrabassades pels temporals que per diferents motius no han estat abocades a la costa. Aquestes restes són descompostes per bacteris que incorporen la matèria orgànica al medi marí. L'abundància d'arrels i fulles —observau el sufix «-ar» formador de noms col·lectius— ha determinat el seu nom popular. L'extensió d'aquestes contrades submarines també es delimita amb les barbes: «barba del collonar» (Cala Rajada, Capdepera). Tots els pescadors entrevistats coincideixen que en aquests indrets submarins hi ha molta brutor, és «fons bord», i són reticents a l'hora de calar-hi els ormejos, perquè els lleven carregats de fulles i de restes. Fins i tot en dies de maror es carregaven de tal manera les xarxes que de la destrossa ocasionada tan sols en quedaven indemnes les nates;⁸⁶ sembla, doncs, que és una mena de «cementeri» on s'hi arpleguen les restes de les plantes arrossegades per les correnties submarines. Amb el nom de «serrans de collonar»⁸⁷ són coneguts una espècie de serrans petits, molt abundants en aquests llocs. Els collonars, els podem trobar arreu del nostre litoral, vegem-ne alguns exemples:

- es Collonar. Situat a unes tres milles de la costa del Port de Manacor.
- es Collonar. Des del freu de l'Agulla fins a Ferrutx, a unes dues milles de la costa (Cala Rajada, Capdepera).
- es Collonar. Situat per davant s'Estanyol de Llucmajor, a unes 25 o 27 brases d'aigua. És molt

85 Canuto Bauçà, Francesc (2002). Talassonímia de la mar de Ciutadella (Menorca). *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), 104-105, març-juny, 2007, pàg. 99-110.

86 DCVB, s. v. *nata*: «Corda que enrevolta una xarxa (almadrava, solta, etc.) i que sosté els suros i els ploms.»

87 Ja hem dit en altres ocasions que és usual en el parlar mariner identificar algunes classes de peixos afegint al substantiu l'hàbitat o zona on viu: quetsémper de fonera (*Aulopus filamentosus*); pillet de platja (*Ariosoma balearicum*); mòllera de magranar (*Gadella maraldi*); quissona de barra o de fonera (*Squalus acanthias*); estrella de fort (*Echinaster sepositus*); sorell de penyà (*Trachinotus ovatus*), etc.

extens, un sector o extrem d'aquest paratge submarí és conegut com sa Punta des Collonar (Llucmajor-Campos).

- es Collonar. Ubicat per davant la Torre de Lluc (Escorca).
- es Collonar. Paratge ubicat cap a la banda del litoral de Valldemossa (Deià).
- es Collonar. Situat per davant es Munt de Blat (Port de Pollença).

3.1.8. Altres apel·latius referents a la morfologia dels alguers

Exposarem aquí altres apel·latius utilitzats per anomenar formes significatives que adopten els alguers. Predominen els que al·ludeixen a la forma braç o bracet; tots són molt coneguts pels pescadors:

- Braç de Can Pastilla (Palma). Nom originat per mor de la corba d'uns 200 m que fa l'alguer davant Can Pastilla. És una bona pesquera de salpes, agostencó, oblades..., es localitza enfilant na Rossa⁸⁸ per uns pins de la costa.
- es Bracet (Llucmajor).
- Braç des Trenc (Campos).
- Barba de ses Puntetes (Llucmajor). Dita així perquè la barba de fora de l'alguer fa unes entrades i sortides com puntetes de crespell. Els pescadors de ròssec l'anomenen «Carrera de ses Puntetes».
- Puntetes des Trenc (Campos).
- Punta de s'Alga (Santanyí).
- sa Raconada. És un entrant arenós dins l'alguer (Santanyí) (Aguiló, 1981: 78).

3.1.9. Els abocadors. La toponímia costanera

La posidònia és una planta de fulla caduca i de creixement molt ràpid, s'ha estimat una producció anual de 20 a 30 tones de matèria seca per hectàrea. Cap a la tardor, la planta perd les fulles externes, les quals són arrossegades cap a la costa o mar endins; part d'aquestes fibres, arrossegades per l'aigua i el vent, es van transformant en una espècie de bolles o pilotes de diferents dimensions, anomenades popularment bonisses, pets de monja, pilotes, borles..., les quals, juntament amb les fulles, són dipositades a les platges. En algun cas l'abundància d'aquestes afluències rodonenques ha donat nom a l'indret de la costa: Cala Pilota, al litoral de Manacor.⁸⁹

La fulla morta de posidònia es diposita generalment a les platges, i forma sovint caramells d'un parell de metres d'alçada, que exerceixen una acció de protecció, atès que eviten que els temporals s'emportin l'arena. Els substantius «algar» i «alguer» designen els llocs de la costa on es dipositen en gran quantitat les fulles mortes de la posidònia. La descomposició d'aquestes acumulacions de fulles per l'acció bacteriana, procés en el qual s'allibera metà, fa que se senti una forta i desagradable olor, la qual genera el rebuig dels banyistes en aquests sectors de la costa. La toponímia del litoral mallorquí registra alguns topònims gene-

88 Així anomenen els pescadors de Palma el Puig de Santa Eugènia, de 242 m d'alçada, ubicat al terme homònim.

89 Topònim documentat al mapa del cardenal Despuig el 1784. Amb el nom de Cala Barquetes està registrat per Massutí (1973, *Carta de pesca II*), aquesta variant sembla que fa al·lusió a la gran abundància de conques o barquetes de sípia dipositades a la platja. Era costum antigament posar closques de sípia dins la menjadora de les bísties, per protegir-les de la manca de calç i altres malalties (Duran, 1989: 326). Els pastors coneixen un remei anomenat «sal i sípia» per curar el tel blanc que es posa de vegades davant els ulls de les ovelles: rauen una closca de sípia per fer-ne pols, ho mesclen amb sal prima i llavors ho tiren als ulls de les ovelles, bufant amb un canonet de canya (Ensenyat, 1981: 173).

rats per la forta pudor de la descomposició de fulles i fibres acumulades en aquests indrets: Cala Pudent (Palma); sa Cova Pudenta (Llucmajor). El topònim Cala en Brut de la costa de Ciutadella (Menorca) sembla que fa al·lusió a la gran quantitat d'alga acumulada en aquest indret; Cala en Pallars (Llucmajor) podria ser un topònim descriptiu per mor dels caramulls d'alga que s'amunteguen en aquest sector (Aguiló, 2010: 21); els collectors de «puu» anomenen «el paller» a les masses en suspensió de posidònia morta de les platges, on calen els baverons, per capturar aquest crustaci utilitzat pels pescadors de canya.

Tot i que no és un recull exhaustiu,⁹⁰ vegem la toponímia generada al nostre litoral a conseqüència de les afluències de fulles de posidònia: s'Algar (Andratx, Felanitx, Llucmajor); s'Algueret (Andratx); Bufador de s'Algar (Felanitx); Cala de s'Alga (Calvià); Camí de s'Algar (Llucmajor, Felanitx); Caramull de s'Alga (Sant Llorenç des Cardassar); Clot de s'Alga (Santa Margalida); Cova de s'Alga (Artà, Santanyi); Paret de s'Algar (Felanitx); Plaja de s'Algar (Felanitx); Punta de s'Alga (sa Dragonera); Punta de s'Algueret (Andratx); Racó de s'Alga (Ses Salines); Racó de s'Algar (Banyalbufar, Felanitx); Torrent de s'Algar (Llucmajor).

3.1.10. L'aprofitament tradicional

La gran afluença de fulles, fibres i pilotes de la posidònia dipositades a les platges constitueix un element característic del paisatge del litoral de la Mediterrània. Des de temps ancestrals tots els pobles de la ribera l'han utilitzada des de diversos àmbits de l'activitat humana. Països com Còrsega i Tunísia han utilitzat el fruit de la posidònia, les «olives de mar», per a l'alimentació animal. Desconeixem si a Mallorca s'ha fet ús d'aquest tipus d'alimentació, malgrat això, un pescador del Port de Manacor⁹¹ ens va fer la següent observació: la guarda de porcs de la possessió de Son Jordi (Son Cervera), que aleshores arribava fins a la mar (òbviament parlem de l'època preturiística), pasturava per la platja, cercant àvidament aquest fruit entre les fulles i restes d'alga amuntegades. Fa pocs anys, un cartell publicitari del Govern balear (1999-2003), tot lloant les excel·lències de la nostra illa, presentava l'estampa idíl·lica d'una guarda de porcs negres pasturant en una platja del nostre litoral; no sabem si els dissenyadors d'aquesta campanya publicitària coneixien el vertader motiu de la presència del ramat porcí a la platja, el que sí és cert és que, casualitat o no, l'encertaren.

Fins a les darreries del segle XIX, s'ha usat profusament la fulla com a aïllament tèrmic en la construcció tradicional, a les Pitiüses, Còrsega i en llocs del nord d'Àfrica; actualment, a Còrsega encara perviu el costum de fer un doble sostre a les cases i als sestadors de les ovelles. Segons conta el Dioscòrides del pare Laguna, antigament fou usada profusament en la confecció de matalassos i màrfegues, ja que el contingut de sal de les fulles no deixava entrar els paràsits (polls, xinxes, puces i àcars). Un altre ús era el que en feien els vidriers en l'elaboració del vidre, a causa del gran contingut de sal; així mateix l'utilitzaven per a l'embalatge i el transport de les seves peces, d'aquí que també fos coneguda popularment com a «alga de vidriers».

Pel que fa a l'ús agrícola, s'ha utilitzat com a adob dels camps de cultiu, però mesclada amb altres fems, amb la idea d'esponjar les terres, atès que el contingut en elements nitrogenats és molt baix. Per a determinats cultius de l'horta, que han de menester una certa quantitat de potassa, les algues són cremades prèviament i s'utilitzen les seves cendres. Aportam alguns registres consignats a la documentació notarial dels segles XVIII-XIX, els quals atesten que el seu ús com a adob no era del tot acceptat per la ruralia mallorquina:

- 1790. Contracte d'arrendament de la possessió de sa Teulera (Palma).⁹² *Més és pacte que vos dit arrendatari, en los fems que escampareu en dit predio i en las somades que haureu de dexar a la fi del present arrendament que duren ser las matexas que ia teniu rebudas, no hi pugui haver algun gènere de alga, senrada de saboner o reldor⁹³ de la Calatrava, ni arena.*

90 Tots els topònims citats estan consignats a la *Gran Enciclopèdia de Mallorca* i als reculls exhaustius de Cosme Aguiló esmentats a la bibliografia.

91 Comunicació oral de Macià Brunet Sagrera (1908-1993), *Cametlo*, del Port de Manacor.

92 ARM, protocol R-956, f. 29.

93 DCVB, s. v. *roldor*: «Planta coriariàcia de l'espècie *Coriaria myrtifolia*. Les fulles seques i polvoritzades serveixen per adobar les pells.» «El Roldonar» és una partida de terra juxtaposada al marge dret del torrent homònim, a l'oest del nucli urbà de Bonastre (Baix Penedès) (Sicart, 2012: 87).

- 1817. Inventari dels béns de Pau Salom (Palma).⁹⁴ *Fora de la casa: Més cinch carretadas de fems justipreciadas de comú acuerdo a rahó de deu sous per carretada. Més vuit carretadas de alga estimadas per conveni de los interesats a sis sous quiscuna.*
- 1858. Contracte d'arrendament de la possessió de sa Tanca de Son Orlandis d'Avall (Santa Maria).⁹⁵ *Serà de càrrech y obligació del nombrat Melsion Vich aportar cada any de los cuatro expresats en dita finca, trenta carretadas de alga, las cuales mezcladas amb trenta carretadas de fems que deurà recullir lo amitger y en coranta carretadas també de fems que se obliga el señor propietari entregar al amitger en esta Ciudad o al contorn de esta, cuyo total que faran la suma de cent carretadas se dedicaran exclusivament en el cultiu ordinari de la terra de dita finca y a més de los fems que se necesitaran per las dinadas.*
- 1859. Contracte d'arrendament de la possessió de Llenaire (Pollença).⁹⁶ *Deuran los conductors entregar cade any y cuant los seran demenats en los mesos de dasembre, janer, febrer y mars vint somades de fems de estable que ey haja poca alga, deu somades de podrits y altres deu de ovelles per posar al hort que se reserva el señor.*

La memòria popular encara serva l'eixida dels pagesos de l'època preturística per anar a cercar alga amb carros a les platges del nostre litoral:

A dur alga em fan anar,
que és una feina lleugera;
ja mos veurem damunt s'era
que sense tenir cantera,
per força em faran cantar.⁹⁷

Les antigues eres de batre, perquè el sol no els cruiàs el trespol i no s'hi posàs herba, estaven cobertes tot l'any de palla o d'alga. Aquesta pràctica era habitual en èpoques més reculades i la trobam documentada als contractes d'arrendament de les possessions:

- 1823. Contracte d'arrendament de la possessió de Son Bibiloni (Palma).⁹⁸ *En la era: set carretadas de alga y lo demás de payús tapada la era.*
- 1829. Contracte d'arrendament de la possessió de sa Gruta (Palma).⁹⁹ *Estims: Més la era tapada amb vint y tres carretades de alga.*

El sector ramader, sobretot el boví, encara ara utilitza les fulles d'alga com a base en el terra d'estables i corrals. En alguns pobles dedicats al sector ramader s'ha creat un mercat a l'entorn de la recollida de les fulles mortes de posidònia.

Les pilotes o bonisses eren usades en temps d'escassetesa —la postguerra civil— pels caçadors: per omplir els cartutxos, posaven fibres de bonissa entre els perdigons i la pólvora.¹⁰⁰ Una altra aplicació d'aquestes fibres fou en el món dels artesans, concretament en l'ofici de picaroler. Una de les feines més delicades d'aquests menestrals era donar el tremp al picarol; perquè no es cruiàs ni es rompés quan tornava vermell dins el forn, li donaven una ensalgada de fang fet amb terra i pilotes o bonisses d'alga.

94 ARM, protocol 5982, f. 7.

95 ARM, protocol S-1057, f. 506.

96 ARM, protocol LL-542, f. 247.

97 Bonafè Barceló, Francesc (1977). *Flora de Mallorca*, volum I, pàg. 85. Mallorca: Editorial Moll.

98 ARM, protocol S-793, f. 390v.

99 ARM, protocol S-739, f. 253.

100 Comunicació oral de Miquel Artigues Andreu (n. c. 1917), *Solaies*, de Cala Bona (Son Cervera).

Aquesta mescla era un secret de família que passava de pares a fills i es guardava gelosament (Llabrés i Vallespir, 1984, V: 341).

Un altre aprofitament tradicional era l'obtenció de puu,¹⁰¹ crustaci amfípode que s'utilitza com a esca, sobretot en la pesca d'oblades. El puu sol viure en les masses flotants de fulles mortes de posidònia, prop de la vorera. Els pescadors o pueters utilitzen uns feixets anomenats «boverons» o «baverons»¹⁰² formats per algunes espècies d'algues que viuen a la zona infralitoral anomenades popularment «herba de boveró», «herba corretgera», «herba vera» i «herba de puu», *Cystoseira barbata*, i «herba salpera», *Cystoseira abrotanifolia*.¹⁰³

Aquests manadets d'herba o baverons es calaven suspesos d'un flotador (hi havia tres sistemes o tècniques per calar) en el rim d'aquestes masses flotants de fulles mortes, per tal d'atreure el puu; el pueter capturava aquests amfípodes sacsejant de tant en tant els baverons dins una senalla o un salubre. Aquesta pràctica artesanal ocupava antigament un bon nombre de persones, i hi havia un mercat local que proporcionava als pescadors de canya del litoral esca, que ha estat regulada fa pocs anys per les autoritats pesqueres de la Comunitat Autònoma.

Na Mariaina Torrera
diu que té un boveró
que, en anar-hi a espolsar-lo,
de puu du mitja quartera.¹⁰⁴

Una saupa tota sola
m'ha espolsada es boveró.
Ajuda-me, bona amor,
que em pens si serà mussola!¹⁰⁵

Referent a aquest tipus de professió o pràctica artesanal, no podem estar-nos de recomanar al lector interessat el magnífic treball d'antropologia realitzat a la zona d'Artà per Damià Duran.¹⁰⁶

3.2. Algueret/alguerí. *Zostera marina* (Linnaeus), *Zostera nana* (Roth)

No hem sabut escatir a quina de les dues espècies, molt semblants, del gènere *Zostera* alludeixen els mots «algueret» i «alguerí», noms populars utilitzats pels pescadors per anomenar aquestes algues. Potser els dos noms populars identifiquen la mateixa planta.

El DCVB, s. v. *algueret*, registra aquesta descripció: «Casta d'alga prima i curta (Llucmajor).»

101 DCVB, s. v. *puu*: «Conjunt d'animalets marins molt petits, sobretot crustacis del gènere *Idotea*, que viuen entre les algues i són cercats pels pescadors per servir d'esca (Mallorca, Menorca).» Aquest és el nom popular, genèric, per anomenar l'espècie; els pescadors distingeixen «arriet o arriet», «arrietet» i «gambó», aquest darrer, segons els pescadors, no és puu.

102 DCVB, s. v. *baveró*: «Manat de xarxa apilotada o d'herbes marines, banyat d'oli o de serigot, que els pescadors posen en el fons de la mar per atreure el puu i agafar-lo.»

103 Una mostra d'«herba vera» que ens va proporcionar Pere Planisi Cursach (n. c. 1907), *Canai*, pescador de la Colònia de Sant Pere (Artà), fou identificada com a *Cystoseira barbata*, la qual també és coneguda com a «herba de boveró», «herba de puu» i «herba corretgera». És molt abundant per la costa de Ferrutx i és la millor per fer baverons, ja que no es podreix i aguanta molt de temps, pot arribar fins a un any. L'«herba salpera» no va tan bé, es podreix als dos o tres dies.

104 Gili Ferrer, Antoni (1996). *Aportació al cançoner popular de Mallorca*, volum III, pàg. 78, núm. 609. Palma: El Tall.

105 Gili Ferrer, Antoni (1995). *Aportació al cançoner popular de Mallorca*, volum II, pàg. 23, núm. 2. Palma: El Tall.

106 Duran Jaume, Damià (1978). *Aspectes materials i lingüístics de la cultura dels pescaires d'Artà*, pàg. 13-19 (IV Certamen Literari Vila d'Artà).

Alguerí no està registrat al DCVB. Així el varen descriure els pescadors del Molinar (Palma): «Parescut a alga, però més prim, es fa per banda terra».

3.3. Algueró. *Cymodocea nodosa* (Ucria)

Nom popular de la planta marina *Cymodocea nodosa*. Les fulles són de color verd grisós, en forma de cinta, fan entre 2 i 4 cm d'amplària i entre 10 i 30 cm de llargada. Té el rizoma prim i sense registre fibrós de fulles. Viu en llocs amb una profunditat que oscil·la entre els 6 i els 10 m, en ambients protegits i en fons d'arena o fang, formant extenses praderies juntament amb la *Zostera marina* (Rield, 1986: 103).

DCVB, s. v. *algueró*: «Casta d'alga, del gènere *Zostera*, que es fa a llocs de poca fondària (Mall., Maó).»

Segons els pescadors del Port d'Alcúdia, l'algueró és més petit que l'alga.

3.4. Altina. *Posidonia oceanica* (Linnaeus)

Planta de posidònia de creixement vertical.

En situacions de bona sedimentació i quan el sistema de reproducció de la planta efectuat pels rizomes ortòtrofs, o de creixement vertical, tendeix a elevar el nivell de la posidònia, s'origina un conjunt de plantes que van creixent les unes damunt les altres, de tal manera que es distingeix una part basal formada per un embull molt compacte de tiges i rizomes, morts i vius, i sediment atrapat, al capdamunt del qual s'hi torna a assentar la praderia. Aquest tipus de fons tan característic, format per les rels, els rizomes i el sediment, és conegut tècnicament amb el nom de «matte». A causa del creixement durant segles, aquest sector de la praderia, a manera d'escull, pot tenir una alçària d'alguns metres. Estudis efectuats han estimat que la velocitat d'elevació de l'escull és d'1 metre per segle. El creixement o límit superior de les altines està limitat per l'hidrodinamisme, les ones esqueixen i arrabassen la planta — que, per regla general, sol estar entre els 3 i els 5 m de profunditat—, de tal manera que en limiten i regulen el creixement; no obstant això, en cales o llocs protegits de l'onatge, les plantes poden aflorar fins a la superfície (San Félix, 2000: 17).

Aquest creixement vertical singularitza l'escull de la resta de la praderia, fet observat des de temps immemorial pels pescadors, que els han localitzats per efectuar les captures amb els seus ormeigs. Aquesta mena d'escull, anomenat popularment «altina», és molt conegut per totes les comunitats marineres de la nostra illa. Les enquestes realitzades així ho confirmen. Vegem-ne alguns exemples en boca dels vells patrons:

- Banyalbufar. «Altina, com a rabassots d'alga grossos, s'hi fan tords flassaders o tords lloros, escorbals..., es fa dins l'alga a quinze o vint braces. És com una carritxera grossa».
- Cala Bona (Son Cervera). «Caramull d'alga dins el blanc; és una alguera».
- Can Picafort (Santa Margalida). «És una mota d'alga grossa».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «Altina, redol de motes d'alga».
- Palma. «Mota d'alga en el fons de la mar; a un bocí de roca, s'hi fa alga a damunt».
- Port d'Alcúdia. «Altina, és una mata grossa d'alga, l'encerclàvem amb les xarxes, hi agafàvem escòrpores, variades, tords...».
- Port de Manacor. «Altina, és alga, és una clapa de negre dins el blanc, damunt roca; solen durar molt, els temporals no la se'n duien».

- Port de Pollença. «Altina, roques amb alga, a devora la farola, dins la base d'hidros n'hi ha moltes a flor d'aigua, a vegades hi topàvem amb el llaüt..., no són perilloses per a la navegació».

El DCVB, s. v. *altina*, recull aquestes accepcions: 1) Escull o roca a flor d'aigua, on està aferrada l'alga a grans motes (Alcúdia de Mallorca). 2) Mota d'alga en el fons de la mar (Llucmajor, Maó). Es diu especíalment de l'alga de l'espècie *Posidonia oceanica* (Menorca).

Per altra banda, Coromines (1983, I: 329) registra: «“Antina, roca o altell submarins amb algues”, “mata d'algues sotaiguades”, mot de les costes del Continent, que a les Illes té la forma *altina*; potser la forma originària sigui un derivat d'*alt* aplicat a un lloc més elevat en el fons de la mar, però no està gaire explicat el canvi d'*altina* en *antina* que això suposaria.» Cita la primera documentació el 1876, en uns treballs de la Comisió Hidrogràfica i aporta els exemples següents: Bajo de la Entineta (Alacant); s'Antina més Alta i s'Antina de Garbí (Sant Feliu de Guíxols); Mata de l'Antina (Sueca); l'Antina Llarga (Cullera); les Entinetes d'Amorós (Sant Pola); l'Antineta (Benidorm). A Coromines li sembla probable que *altina* sigui un derivat d'*alt* o *altus* a la manera d'*altell*, *altet*, *alter*, *alteró*, llocs prominents a fora de l'aigua.

Reculls de talassonímia¹⁰⁷ realitzats més modernament, arreu del domini lingüístic català, corroboren el que diu el mestre: l'Antina, la Punta de l'Antina, les Antinetes (la Plana Baixa, País Valencià); l'Antineta (Benidorm); l'Antina (Guardamar); Entina de les Amplàries (Orpesa); Entina de l'Estany (Castelló de la Plana); Entina i Punta de las Sentinas (Almeria).¹⁰⁸ Fins i tot aquest mot és present a l'Albufera de València: la Mata de l'Antina, Racó de l'Antina, en Terra la Punta l'Antina, Sitiet de Llebeig de l'Antina (Guirau, 1990-1991: 1149). Caldria, però, escatir l'accepció que té el mot en aquestes comunitats marineres: moltes d'elles fan referència a barres rocoses sotaiguades.

Per part nostra afegirem que el mot «altina» és viu i conegut per totes les comunitats marineres de Mallorca com una mota d'alga o una alguera de grans dimensions. El fet que les altines alberguin una gran varietat d'espècies de peixos per diferents raons (alimentàries, de reproducció, com a refugi, etc.) ha originat que, des de temps immemorial, aquests biòtops quedassin fixats com a pesqueres en els esquemes o mapes mentals dels mariners, els quals utilitzaven per localitzar-les el sistema de senyals o enfilacions des de diferents punts de la costa. Exposarem a continuació alguns exemples recollits a les costes mallorquines:

- Altines de sa Barrereta. Situades davant la farola del port d'Alcúdia. Fan el nom d'una barrereta de la costa, visible de la mar estant (Port d'Alcúdia).
- s'Altina. A s'Algar, davant es Penyal Roig, a la costa de Felanitx. Hi pescaven el calamar, *Loligo vulgaris*, a l'encesa. És una bona pesquera de rates, *Uranoscopus scaber*. Les senyes per localitzar-la són: es Puig Xoriguer per sa Cova des Bufador.¹⁰⁹
- s'Altina. Situada davant Cala Varques, a la costa de Manacor.
- Altina de na Morlanda. Situada davant na Morlanda, a la costa de Manacor.
- ses Altines. Són un parell d'altines situades davant es Morro d'en Carabassa, a la costa de Manacor.
- Altina de Can Cabrer. A la costa de Son Cervera. Fa el nom d'un habitatge utilitzat per localitzar-la: la casa de Can Cabrer per Son Corb i a treure les cases de Can Cruia.

107 Tots estan registrats als butlletins de la Societat d'Onomàstica.

108 Ambdós topònims formen part d'un recull cartogràfic del segle XX, on es posa de manifest que la influència catalana en la llengua marinera és bastant forta en aquestes terres (Guillem i Megia, 1995: 417).

109 Puig d'en Xoriguer, de 156 m d'alçada, situat entre sa Plana Vella i sa Plana des Moix, possessions del terme de Manacor.

- Altina de sa Punta de s'Alga. Situada davant s'Illot (Manacor). Les senyes per localitzar-la són: les cases de sa Coma per sa Punta (possessió del terme de Sant Llorenç des Cardassar).
- Altina de sa Vaira des Tresor. Situada davant el Port Vell de Son Cervera. Les senyes són: es Coll de ses Buïnes per damunt sa Cova des Coloms i es Port Vell per les cases de Pula.¹¹⁰
- Altina des Cap Roig. Davant la costa de Lluçmajor, al litoral de la possessió de s'Àguila. Les senyes són: la farola de Palma (far des Moll Vell) per la Regana, un tros.
- Altina d'en Ferrà. Ubicada a s'Arenal (Palma). Fa el nom del seu descobridor, un pescador d'aquella localitat.
- Altina Fonda. Ubicada a s'Arenal (Palma).
- Altina Petita. Situada per davant l'església de la Porciúncula, a s'Arenal (Palma).
- Altina Grossa. Situada molt a prop de la descrita anteriorment (Palma).
- Altina d'en Terra. Situada devers mitjan platja, cap a la zona de «ses Maravilles» a s'Arenal (Palma).
- Altines de sa Pedrera de la Seu. Al litoral llucmajorer, davant l'indret de la costa conegut com sa Pedrera de la Seu (Lluçmajor).
- ses Tres Altines. A la costa calvianera, dins Cala Rofabets. Són tres altines situades molt a prop entre elles, per davant Can Santos i molt a prop d'una pesquera de la costa anomenada s'Espardenyà. Devora hi ha una bona pesquera de raors, *Xyrichthys novacula*.
- s'Altina. Ubicada devora es Reganx, talassònim situat molt a prop del Morro de sa Foradada (Valldemossa) (Calafat *et alii*, 1995-1996: 119).

El talassònim «Barba de ses Altines», ubicat a la façana marítima llucmajorera, davant el sector de la costa conegut com ses Olles o es Ribell, presumiblement fa al·lusió a una zona on les altines hi sovintegen.

A l'illa de Menorca trobam cartografiat un registre d'aquesta fanerògama submarina: «Artina Prima», dins la badia de Fornells.¹¹¹ Un accident geogràfic ubicat a l'illa d'en Colom s'anomena «Punta de ses Altines» (Coromines, 1983, I: 330).

Un grup musical folklòric creat a Santanyí el 1987 per tal de recuperar les cançons tradicionals porta el nom de L'Altina.

3.5. Avellanó. *Peyssonnelia squamarina* (Gmelin) i *Lithophyllum racemus* (Lam.)

Alga vermella.

Colloquialment «vellanó». Es tracta d'una associació d'algues vermelles *Peyssonnelia* i algues calcàries del gènere *Lithophyllum* i *Lithothamnium*, les quals a partir del 40 m de profunditat formen grans extensions submarines, anomenades «placer» en el parlar mariner, i conformen amb altres algues vermelles el fons de maèrl dels biòlegs.

¹¹⁰ La Vaira des Tresor fa referència a les restes d'un naufragi, sembla que de l'època romana. Segons ens contaren, va ser espoliat i s'emportaren columnes i peces de marbre blanc.

¹¹¹ Mascaró Passariu, Josep (1952-1953). *Croquis turístic de la isla de Menorca del general de las Islas Baleares*, full 3-6c. Impremta Manuel Sintés Rotger [mapa a escala 1 : 31 250].

- Andratx. «Desembre era dedicat als bisos [gènere *Scomber*] i la pesquera adequada era Els Falcons i la senya, la següent: Damunt els Falcons, quan hom veu el cap de Tramuntana [sa Dragoneja]. Era un racó molt bo per fer calada, ja que tenia un fons vellanos, de pedres i, és clar, afavoria que s'hi posassin els bisos». (Calafat, 1989: 28).
- Banyalbufar. «Hi ha avellanó des Cavall cap a Valldemossa, banda fora la barba [de l'alga]».
- Cala Rajada (Capdepera). «Avellanó, prop de la fonera».
- Palma. «Avellanó, són com uns granets amb fulletes petites». «Avellanó, marronenc, com capulles d'aglà. Hi ha placers grans d'avellanó davant la platja [s'Arenal]».
- Port de Felanitx. «Avellanó».

Talassònims:

- Carrera de s'Avellanó. És una carrera de bou molt coneguda situada davant la façana marítima d'Andratx.
- Carrera de s'Avellana (sic). [Carrera de bou davant la façana marítima de Palma.] «Al descobrir los Pans [del Toro] por la punta del Morro d'en Feliu, seguir la misma marcación por la popa, terminando al enfilear el norte por las farolas de Cas Català» (Oliver, 1944: 36).

3.6. Cabell d'àngel / herbei / herba pèl / pèl

No identificat.

Els pescadors el descriuen com una espècie de bolic filamentós de color groc, el qual surt a l'estiu i els embruta les xarxes.

- s'Arracó (Andratx). «Cabell d'àngel».
- Banyalbufar. «Pèl, a l'agost, és com cabell d'àngel, de color ros».
- Cala Bona (Son Cervera). «Herbei, de color groc, per dins el fort, se seca i s'esflora». «Herbei, és com un fregall, surt un mes o dos, entre agost i setembre, es fa entre el pelat i l'alga».
- Cala Rajada (Capdepera). «Herba pèl o cabell d'àngel, embrutava les xarxes amb un fang i no quedava més remei que rentar-les».
- Lluçmajor. «Herbei, herba llarga llisa, fa uns fils, llimosa i verda».
- es Molinar (Palma). «Cabell d'àngel o herbei, de color groc, surt al mes de maig, juny i juliol».
- Port d'Alcúdia. «Cabell d'àngel, fa com uns fils llargs i prims, surt a l'estiu, es posava per damunt els forts, fins que qualche temporal la se'n duia».
- Port de Manacor. «A la barba del negre, és de color ros».

Sembla que aquesta alga és la motivació del talassònim es Cabells / sa Trinxà des Cabells, situat davant la façana marítima de la capital de les Pitiüses, recollit per Ribas (2006: 450).

3.7. Canelobre / candeler / caramell. *Dendrophyllia ramea* (Linnaeus)

Madrèpora.

Es tracta d'individus de la família *Dendrophyllidae*, els quals formen colònies ramificades de forma arborescent. Són de tronc fort, i poden assolir fins a 80 cm d'alçada, el seu hàbitat és a partir de 100 m fins a 300 m de profunditat. Popularment han semblat un canelobre o candeler. Són un malson per a l'home de barca, ja que les xarxes s'espenyen fàcilment en quedar enganxades a les dures branques. És significativa la comunicació oral del patró Josep Roqueta, del Port de Pollença, el qual, arrossegant amb el bou davant la costa de Santa Eulària (Eivissa), va perdre l'ormeig i una porta, en fer-se el topadís amb una colònia de canelobres.

- Cala Bona (Son Cervera). «Canelobres, blancs i gruixats, n'hi ha ran ran de la fonera».
- Cala Rajada (Capdepera). «Canelobres, enmig del canal, són de color groc i dedins vermell, és com coral fort, espenyen les xarxes».
- Deià. «Canelobres».
- Port d'Alcúdia. «Candeleros o canelobres».
- Port de Felanitx. «Canelobres, n'hi ha molts per ran de la fonera, al cantó de la barra, tallen com ganivets i espenyen les xarxes».
- Port de Pollença. «Candeleros o canelobres, si són de color blanc i tenen la punta groga, són joves i tendres. Si són de color gris, són granats». «Canelobres o candeleros, n'hi ha molts as Rafels d'en Prats.¹¹² Si s'hi enganxa l'ormeig, el romp, el fa trossos». «Caramells, són de color de plom».

«Els Candeleros» és un talassònim del litoral valencià (Rosselló, 1982: 2). A Menorca diuen «Caramell fals» a la *Dendrophyllia ramea* L. (EM, III: 199).

3.8. Candal

No identificat.

Mot no registrat al DCVB. Aguiló (1981: 78) recollí aquest apel·latiu al migjorn de Mallorca i el descriu com una formació semblant a una estalagmita però que s'esclafa fàcilment.

- Colònia de Sant Pere (Artà). «Candal, és de color vermellós, n'hi ha dins el Llisar».
- Lluçmajor. «Candal, és com una magrana molt fluixa».

3.9. Cerro

No identificat.

DCVB, s. v. *cerro*: «1. Floca de cotó, llana, cànem o lli, ja pentinada i neta, a punt d'esser filada amb la filosa. 2. Cabellera embullada, mal pentinada (Menorca).»

La motivació del nom és per mor de la semblança al floc de fibra tèxtil que es posa a la filosa. Els pescadors de Deià i del Port de Sóller identifiquen amb aquest nom una espècie d'alga submarina, en

¹¹² Talassònim. És una pesquera ubicada en aigües pollencines. Fa el nom d'un pescador pollencí que la va descobrir i per l'abundància de peixos *Trigla lyra* L., anomenats popularment rafels.

forma de floc o bolic, la qual comença a aparèixer a finals de l'estiu: «Cerro, llarg com cabells, groguet», «Cerro, es fa dins els munts,¹¹³ a final d'estiu, és com cabell d'àngel».

La segona accepció registrada al DCVB és probablement la motivació del malnom «Cerregot», localitzat a Montuïri el 1863. Una relació del bestiar propietat del convent de Sant Domingo (Palma) de l'any 1795, registra «na Serro» i «na Serregó», noms de dues egües de la guarda de la possessió de Son Costa (Montuïri).

DCVB, s. v. *cerreguets*: «Fil de lli (Mallorca). *Calces de cerreguets*: peça de lli amb què es cobrien les cames els homes que duïen calçons amb bufes (Bunyola)».

Renouera, renouera
sempre vas portant raons,
més valdria que filasses,
que es serros van p'és racons.¹¹⁴

Més val anar a jornal,
patir fred i gonyar ferro
que haver de passetjar es serro
pes portal i murmurar.¹¹⁵

- 1750, gener, 29. Inventari dels béns de Gabriel Canyellas, mercader (Palma).¹¹⁶ *Ítem dos lliuras de fil per cosir ya blanch y una lliura de fil foraster en cerro. Ítem trente sis lliuras de càñom en cerro y trenta y nou lliuras de lli en mas.*

3.10. Claus. *Lithophyllum racemus* (Lam.) / *Cladophora caespitosa* (Linnaeus)

Alga calcària vermella. Vegeu «còdol» al punt 12.

La pronúncia sempre es plural: claus. El nom fa referència a les branques o puntes d'aquesta alga calcària o madrèpora, que s'esmallen fàcilment als aparells de pesca.

- es Molinar (Palma). «Claus, més fort que magranes».
- Port de Pollença. «Claus».
- Port d'Alcúdia. «Claus, espècie de coral amb pues, més fort que les magranes, s'han de rompre a cops de maça, les xarxes ho passen malament».

3.11. Crespell. *Cladophora caespitosa* (Linnaeus)

Madrèpora. Vegeu «grenc» al punt 24.

Colloquialment «crespei». És evident que el nom és per mor de les branques o puntes d'aquesta madrèpora. Són nombroses les variants arreu del domini lingüístic: crispell, crepei, crespellí, i els indicadors de col·lectivitat: crespellar, caspellar, graspullà, grespellar.

113 Apellatiu topogràfic usat pels mariners per anomenar elevacions submarines: es Munt de Deià i es Munt de ses Punes, ambdós situats davant la façana marítima de Deià.

114 Ginard Bauçà, Rafel (1967). *Cançoner popular de Mallorca*, volum II, pàg. 388, núm. 716.

115 Julià Sastre, Joan (1982). *Porreres. Coses d'altre temps*. Palma.

116 ARM, protocol T-362, f. 68-84.

Coromines (1986, II: 1042) recollí a Menorca el genèric «crespell» referit a «immenses extensions de bocinets de pedra que formen grans paratges de sòl submarí, enfora de la costa nord de l'illa». Afegeix que a la costa continental ha sentit «crespellar», «grespellar» i «caspellar».

Aquesta madrèpora, molt abundant a la Mediterrània, té la forma de coixinet redó, brancat, i viu a profunditats d'1 a 70 m formant colònies (Riedl, 1986: 197).

DCVB, s. v. *crespell*: «3. Espècie de coral blanc, les branques del qual serveixen de criador als cucs anomenats tremelítges (Menorca). Cast.: *Madrèpora*.»

L'hem recollit un sol cop, d'un pescador del Port de Manacor. Observau el sufix «-ar», indicador de col·lectivitat, al talassònim següent.

Talassònims:

- es Crespellar (Eivissa). Paratge submarí de la costa de Sant Mateu d'Albarca, situat davall els Alls. Diuen que és una roca on hi ha crispell i desprèn molta lluminositat (Ribas, 1995: 65).
- es Crispell (Eivissa). Ribas (1995: 83).

A Menorca el mot «crepei» també designa les incrustacions i adherències que s'originen sovint al buc de les embarcacions: «També s'havia de varar la barca i fer-la neta de crepei; una vegada eixuta, es pintava.» (Llabrés, 1997: 42).

Els pescadors de Cotlliure (Vallespir) identifiquen el «crespellí» com un arbre de mar perillós per a l'ormeig: «Sovint el terme de *tinguda* és emprat pels sardaires: per ells es tracta d'un clapissar on se crien bitotxos, ermitans, crespellí, arbres de mar on es poden “esgantar” i fins i tot esguerrar peces de sardinal.» (Valls, 1999: 119).

3.12. Còdol. *Cladophora caespitosa* (Linnaeus)

Madrèpora. Vegeu «magrana» al punt 33.

La pronúncia sempre és plural: còdols. Aquestes madrèpores colonitzen àrees extenses i s'enganxen fàcilment a les xarxes; per desmallar-les s'han d'esflorar amb una maça. Hi ha contrades on han desaparegut totalment per mor de la intensa activitat de les arts d'arrossegament. És l'hàbitat de les llagostes i, per tant, són paratges molt cercats, malgrat les dificultats esmentades. Vàrem recollir una anècdota referent a la pesca de la llagosta en aquests paratges: Un patró de Santa Catalina, en Pep Butzagroga, calava xarxes llagosteres en aquest indret i en Josep Roqueta, pescador del Port de Pollença, hi calava nanses llagosteres. El patró es queixava amargament i exclamava amb mostres d'admiració cap al pescador pollencí: —*Jo pesc es còdols i en Roqueta se'n duu ses llagostes!* La pesca selectiva efectuada amb nanses pel patró pollencí evitava les empipadores esmallades de madrèpores que carregaven les xarxes llagosteres.

- s'Arracó (Andratx). «Còdols i claus, és lo mateix».
- Cala Bona (Son Cervera). «Pedres vermelloses, dins el fort; s'hi fan cucs. Pareix urticant, picor per genolls i cames. S'hi fan llagostes». «Còdols, n'hi ha molts al Fort des Pejulins».
- Cala Rajada (Capdepera). «Còdols, així es diu a Cala Rajada a les magranes, té puntes de greny». «Còdols, pedres flonges que s'esclafen molt fàcilment, hi ha llagostes». «Còdols o magranes és lo mateix».
- Palma. «Còdols».
- Port de Manacor. «Còdols».

Talassònims:

- Fort des Pejulins. Accident submarí situat davant la Punta de n'Amer (Sant Llorenç des Cardassar). Segons els pescadors de Cala Bona (Son Cervera) i del Port de Manacor, hi ha molts de còdols.
- es Còdols. És un fort ubicat davant Cala Bona (Son Cervera). Hi ha entre 40 i 50 m d'aigua. Senyes: es Puig de Son Corb per Cala Bona i a veure un hotel per la banda de ses Coves d'Artà.
- Son Aferra i Aferra. Fort ubicat al bell mig de la badia de Palma. Així el va batejar en Pep Butzagroga, patró del bou «San Pedro», pescador de Santa Catalina, per les dificultats d'arrossegat (aferrava contínuament l'art). Hi ha molts de còdols i grenys. Aquestes senyes són de carrera nocturna: l'estrella del Nord per sa Punta (Punta de Portopí, abans de construir l'escullera). Una altra senya: sa Dragonera pes Cap de Cala Figuera.

3.13. Codonyot

No identificat.

Sembla que és un individu del grup dels porífers. Recollit d'un sol informant de Palma, que el va descriure com una espècie d'esponja dura.

Talassonímia:

- sa Pesquera Rica. Fort situat entre la façana marítima de Lluçmajor i la de Palma. Deu el nom a l'abundància de peix. «sa Pesquera Rica, es bous hi arrosseguen, aferren si es temps ve de tramuntana. Hi ha molt de peix: pagells, serrans, codonyot, pets de monja...».

3.14. Coleta / camaroja de la mar / herba napolitana. *Caulerpa prolifera* (Forsskål)

Alga verda de la família de les clorofícies.

És molt abundant a les Balears. Forma praderies damunt substrats d'arena i fang, d'1 a 20 m de profunditat, en portets, cales i llocs protegits. Ha estat el calador tradicional de l'art de gànguil, actualment prohibit, emprat principalment a la badia de Palma i el Port de Felanitx, entre d'altres.

DCVB, s. v. *coleta*: «Alga de l'espècie *Caulerpa prolifera*, que té les rames foliars, senceres, molt verdes, primes en llur base i pecíol cilíndric; es troba en petits alguers de fons llotós, damunt copinyes i altres mol·luscs (Or. Mall.)».

L'*Enciclopèdia de Menorca* (II: 17) registra les variants «cama roja de la mar» i «herba napoletana», noms populars de la *Caulerpa prolifera*.

- Port de Felanitx. «Coleta, també li deim herbacol, n'hi havia molta pel port, hi criava la gamba roja». «Per dins l'herbacol o herbacoleta, hi agafàvem amb el gànguil la gamba mascle (verda) i la gamba femella (rosa)».
- Port de Manacor. «Coleta, fa una fulleta pareguda al colís. Es fa pel Port de Felanitx».

3.15. Colís

No identificada.

Alga verda que forma extenses praderies. Segons els pescadors del Molinar (Palma), l'escullera i la regeneració de platges han originat la desaparició d'aquests herbassars submarins, sepultats per l'arena. Hi havia molt de colís davant la Seu, davant GESA, davant es Portitxol, la Ciutat Jardí, dins cala Gamba, cala Estància..., hi vivien 25 o 30 gammers d'ofici, els quals proveïen d'esca tot el sector de pesca recreativa. Les vaires de colissos i les barbes eren els caladors preferits pels pescadors de jonquillo del Molinar i del mollet de Palma.

A la ruralia mallorquina és molt conegut el «colís» o «escolís», *Silene vulgaris*. El plural «colissos», «escolissos», és la forma més usada per anomenar aquesta planta comestible de la família de les cariofil·làcies. És molt abundant als nostres camps. Té la flor de color blanc amb forma de campaneta, oberta durant el vespre. La fulla és la part comestible de la planta i generalment se sol menjar bullida i fregida amb truita. També ha format part de les omnipresents sopes.

- Banyalbufar. «Colís, dins el pelat, el tronxo i les fulles són de color marronenc amb qualque taca blanca».
- Cala Rajada (Capdepera). «Escolís, com espinacs, color verd claret».
- es Molinar (Palma). «Colís, ha desaparegut, s'hi fa la gamba».

3.16. Coral. *Corallium rubrum* (Linnaeus)

Gorgònia.

La pesca del coral està documentada a Mallorca almenys des del segle XVI. Es practicava principalment en aigües de la badia d'Alcúdia. El pou des Coralers, documentat el 1586, situat entre el Port d'Alcúdia i Alcanada, fa referència als pescadors de coral. Els pescadors entrevistats, del Port d'Alcúdia, encara recorden aquesta activitat. Amb el nom de «pola» o «coral bord» és coneguda l'espècie *Myriapora truncata*, sense cap valor comercial.

- Port d'Alcúdia. «Coral, en pescaven darrere el Cap de Formentor. Hi anaven els pescadors del Port d'Alcúdia».
- Port de Pollença. «Coral, a la caseta de Cala Vall de Bóquer hi feien net els coralers. Hi ha molts de trossos escampats de poles, coral bord».

El notari Miquel Alenyà Llançó documenta el 1736 una societat per a la pesca de coral a Alcúdia, del patró Sebastià Serra. D'entre els pactes citats al document, transcriurem el que fa referència a la venda del coral:

- *Ítem és pacte que per en cas Déu nostro señor no nos donàs bona sort y en Mallorca no nos pagassen el coral a son digut preu, que vós, lo dit patró Sebastià Serre, si voleu lo pugueu carregar en la embarcació que vos aperexerà, fent seguretat y aportar-lo a Marsella, Liorna o Gènova, venent aquell per companyia y al mayor benefici de tots nosaltres.*¹¹⁷

El 1779 fou presentada a la Sociedad Económica de Amigos del País una memòria per incentivar la pesca de coral a Mallorca. El document registra un aparell per a la captura de coral, el qual sembla que és el descrit per l'Arxiduc el 1880:

«Extracto de la memòria sobre pesca de corales que presentó a esta Real Sociedad el socio don Antonio Recondo en 1779.

117 ARM, protocol A-824, f. 274.

»[...] Un barco con su escandel, cruzero y plomos. Un instrumento o red para arrastrar por el fondo del mar, con su surrón o manga que recoge quanto encuentra por diminuto que sea, para recoger las perlas que haian caído de las conchas al tiempo de arrastrarlas. La citucion que tienen los corales dentro del mar y unas varas cruzadas con plomos y redes para enredarse los corales són los mapas que el autor presenta y con ellos va a demostrar lo interesante que es al público y al estado esta pesca y asegura con admiración que es abundante en las costas de esta isla.

»A sus impulsos y con licencia del capitán general del Reyno en el año de 1771 fué a Cabrera y por las noches a las dos o tres millas de la mar observó prodigios y conoció el error de creer que las perlas fuesen causadas por el rocío, porque encontrava las conchas profundizadas dentro de las rocas. Un buso recogió algunas perlas que los mayordomos del gremio de plateros graduaron de nada inferiores a las orientales y dos de ellas que su peso acendió a 26 granos.

»Reparó igualmente el autor que al arrancar las conchas estas se agujereavan y derramavan las perlas y este fué el motivo de la invención del mapa que queda expresado y su utilidad se estiende a la recolección de todo marisco.

»Los napolitanos, genoveses, españoles y catalanes, dexan sus casas para venir a nuestras costas con lo que no le parece dudable que los mallorquines pudieran sacar más beneficio que ellos.

»En el año 1777 se informó con un pescador de Bagur del Principado de Cataluña en que consistian sus arreos de pescar y pareciendole al autor estos ser defectuosos, le propuso el nuevo método espresado en los mapas, al pescador le pareció más fácil y util de quantos havia visto y consiguió con el una pesca considerable que le valió muchos centenares de pesos.

»Estas son las noticias y desvelos que el autor ofrece a la Sociedad con ánimo de ser útil a la patria.»¹¹⁸

L'arxiduc Lluís Salvador (1956: 40) documenta la pràctica d'aquesta activitat l'any 1880:

«La pesca de coral en aguas de Alcúdia es aún hoy día un buen negocio. Se pesca el coral en dos sitios diferentes: en las rocas del Ullastrar, que está situado frente a las bahías de Pollensa y Alcúdia, banco de unas 4 millas de largo y que se encuentra a una profundidad de 40 brazas; y en las rocas de la costa de Tramontana, situadas a dos millas de la costa norte. Es un largo banco de coral que se extiende de este a oeste a unas 80 brazas de profundidad. Para esta pesca se emplea un pequeño "llaüt", componiéndose su tripulación de cuatro hombres y un muchacho. Son muchas las barcas que se dedican anualmente a la pesca del coral.

»Para esta pesca se emplean dos aparejos diferentes: el "capchico" y la coralera o "rapses". El primero tiene en el centro un trozo de plomo de un peso de 30 libras (unos 11 kgrs.). A dicho aparejo está atada una cuerda y cuatro palos en forma de cruz en cuyos extremos están sujetos trozos de redes viejas. La coralera tiene en el centro en vez de plomo una piedra pesada y redonda. Los palos tienen una longitud de 8 a 10 palmos (156 a 240 cms) de un extremo al otro. En el centro van atadas dos cuerdas cuyos finales van unidos a los extremos de los palos con lo cual se consigue que la cruz esté en posición horizontal. Además se sujetan dos

118 ARM, SEMAP, 35/32.

cuerdas más que sirven para hundir o izar el aparejo. Cada palo de dicho aparejo tiene en sus extremos un anillo cuyo borde es dentado; de dichos anillos cuelga una bolsa que recoge el coral que se ha roto al arrastrar dicho aparejo. Este se echa sobre el banco de coral, navegando luego el “llaüt” en todas direcciones, arastrándolo. Con mucha paciencia y atención se iza el aparejo y a menudo, antes de poder recogerlo ve el pescador como se desprenden trozos que caen de nuevo al fondo del mar. Con frecuencia se pesca con el “capchico”, de los cuales muchas embarcaciones tienen dos. La coralera coge mejor el coral pero su manejo es muy pesado.

»Se pesca el coral durante los meses de abril a septiembre y cada “llaüt” coge en una temporada unos 40 kgs. de coral.

»Se cogen dos clases que se llaman Coral del Ullastrar y el Coral del Fons que se pesca a cierta profundidad. El de primera calidad se vende a 18 ptas. (19 francos) la libra (407 grs) y el de segunda calidad a 12 ptas. El coral sujeto a las piedras o de color rosa es muy caro. Anualmente se recogen unos 32 a 44 quintales de coral (1.300 a 1.800 kgs aproximadamente) que a un promedio de 15 ptas. la libra dan un rendimiento de 264.000 reales (unos 69.470 francos). Es transportado a Bagur en la costa catalana desde donde se exporta a Francia e Italia. Una pequeña cantidad es utilizada en el país para hacer objetos de adorno.»

Els dos accidents submarins citats per l'Arxiduc, la barra de l'Ullastrar i la barra de roques de la part de tramuntana, són molt coneguts pels pescadors pollencins i alcudiencs, els quals hi han practicat la pesca de la llagosta amb xarxes i nanses:

- Barra de l'Ullastrar. «Està dins la badia d'Alcúdia, entre el Cap Pinar i Ferrutx. Les senyes són: a veure la casa de Cala Murta i a treure la farola d'Alcanada pel Cap de Menorca».

Respecte de les roques de tramuntana citades, podrien ser aquestes dues barres rocoses els noms de les quals ens lliuraren els pescadors pollencins:

- La Barra. «Davant Cala Sant Vicenç, a sis o set milles, hi ha unes 100 braces d'aigua. Senyes: na Mascorda per dins es Coll de s'Illa. A tenir l'Agulla pes Cap de Formentor i a veure la Punta de Beca pes Cap de Formentor».
- La Barra Alta. «Per darrera Cala Castell. Hi ha 60 braces d'aigua i llavors caus a 100 o 200».

3.17. Cordons

No identificat.

Espècie d'alga filamentosa.

- Cala Bona (Son Cervera). «Negrós, com cordons de sabata, n'hi ha per Horlanda (accident submarí davant la costa d'Artà)».
- Cala Rajada (Capdepera). «Cordons, fa com un dàtil marronenc».

Talassonímia:

- es Collonar (Cala Rajada). «És un plaçer molt gran, hi ha cordons, pareix herba de boveró».

3.18. Esparreguera

No identificat.

- Deià. «Esparreguera, és de color groc. N'hi ha pels *souvenirs*».

3.19. Fonoll

No identificat.

- Banyalbufar. «Fonoll marí, pescant al bou, darrera Cabrera n'hi ha».
- Port d'Alcúdia. «Fonoll, es fa dins el fort».

3.20. Granissó / gravissó

Alga calcària vermella. No identificat. Presumiblement algues vermelles calcàries incrustants, pertanyents al gènere *Lithothamnium* i *Litophyllum*, associades amb *Peyssonnelia*.

Espècie de greny o magrana petita que s'esflora fàcilment amb les mans. Les contrades submarines on abunda aquesta alga calcària són identificades amb el sufix «-ar»: «es Granissar», «es Gravissar».

- Cala Bona (Son Cervera). «Granissó, com magrana, petit».
- Cala Rajada (Capdepera). «Granissó, petitó, s'esflora amb les mans, s'hi fan llagostes». «Granissó o gravissó, com el greny, és petitó».
- Deià. «Granissó, petit, són com ametles».
- Port de Felanitx. «Granissó».
- Port de Manacor. «Granissó, com coralet, més petit que magranes».
- Santanyí. Aguiló (1981: 75) descriu una zona submarina integrada per una mena de coral petit anomenada «es granissar».
- Valldemossa. «Els pescadors de les costes de Valldemossa també registren una altra mena de material que es troba en alguns fons i s'enganxa a les xarxes: el gravissó, més menut que els grenys.» (Calafat *et alii*, 1995-1996: 120).

Talassonímia:

- Espessos de davant Cala Moreia (Manacor). «Hi ha pedres i granissó. S'hi pot arrossegar amb més o menys dificultats»
- Pesquera des Bestius (Cala Rajada, Capdepera). «Hi ha molta bestina, grenys i granissó. Les se-nyes són: sa Torre pes Coll d'Albarca i a treure es Pelats pes Cap de l'Agulla».
- Fort (Cala Rajada, Capdepera). «A veure la casa d'en Font de na Cabrera i a tenir es Bou per la Talaia [Alcúdia]. Popa a la casa d'en Font. Per aquí hi ha molt de granissó». (Canuto, 2011: 83).
- es Gravissar (Deià). Contrada submarina davant la costa de Deià.

3.21. Grampó

No identificat. Vegeu «magranes» al punt 33.

- Port de Pollença. «Grampó o magranes».

3.22. Grapissar

No identificat. Vegeu «magranó» al punt 34.

DCVB, s. v. *grapissar*: «Conjunt d'excrecències calcàries, varietat de color blanc, que es forma al fons de la mar i fan malbé les armellades i tota la xarxa, perquè s'hi embolica, l'esquinça i ha de capolar-se per desempallegar-les-ne (Costa de l'Empordà). Etimologia: derivat col·lectiu de grapa.»

El peix de l'espècie *Gadella maraldi* batejat com a «mòllera de grapissar» segons Duran (2007: I, 379) és una proposta de Nadal Fortià,¹¹⁹ basada en la circumstància que la part superior de la distribució batimètrica d'aquest peix coincideix amb fons poblats d'algues calcàries incrustants dels gèneres *Lithotamnium* i *Lithophyllum*.

3.23. Graspallà / crespallà

Gorgònia. Individus dels gèneres *Eunicella* i *Paramuricea*. Cap dels dos mots no els hem recollit oralment.

DCVB, s. v. *graspallà*: «Coral petit prim i ramificat, de color bru rosat, que es troba a una fondària de nou a setze brases, com si fos plantat a la sorra, i generalment va aferrat a una pedra que s'hi aguanta (BDC, XIV, 33).»

A la guia de Campbell (1984: 84) trobam registrades tres classes de graspallà: «graspallà blanc», *Eunicella verrucosa* (Pallas); «graspallà groc», *Eunicella cavolini* (Von Koch); i «graspallà fort» *Paramuricea clavata* (Risso).

DCVB, s. v. *crespallà*: «Residu que llença el mar (Sant Pol, ap. Amades Roig Voc. Pesca 21).»

3.24. Grenc. *Cladophora caespitosa* (Linnaeus)?

No identificat. Vegeu «crespell» al punt 11. Vegeu «greny» al punt 25. Mot no registrat al DCVB.

- Port d'Alcúdia. «Grenc, a Maó li diuen crespei».
- Santanyí. Segons Aguiló (1981: 78), «grenc» és una magrana petita.

3.25. Greny. *Cladophora caespitosa* (Linnaeus)?

Coral madreporari. Vegeu «magrana» al punt 33.

És una espècie de magrana però més petita. La pronúncia sempre és plural: grenys. Hom diu «fer-se enfora dels grenys».

¹¹⁹ Nadal Fortià, J. (1981). *Els nostres peixos*. Publicació del Departament de Biologia del Col·legi Universitari de Girona. Girona: Diputació de Girona.

- Banyalbufar. «Greny, és petit, com pedres amb puntes o pues, és de color vermellós».
- Cala Bona (Son Cervera). «Grenys, tenen pues».
- Cala Rajada (Capdepera). «Greny, és una pedra de forma de coral, són magranes. N'hi ha molts al Cap Vermell. Fer-se enfora dels grenys». «Grenys, són magranes».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «Grenys».
- Deià. «Greny, és una magrana petita. N'hi ha de grossos com la mà».
- Lluçmajor. «Greny, és una magrana petita».
- Palma. «Greny, és una magrana petita».
- Port de Felanitx. «Greny, és una magrana petita».
- Port de Manacor. «Greny, banda fora les barbes, a 30 brases ja n'hi ha. Al Port de Manacor li deim granissó».

Talassonímia:

- Barba des Grenys / Trinxà des Grenys (Valldemossa). Trinxà on abunden els grenys; segons els pescadors valldemossins, són pedres punxegudes i molt fràgils, que s'enganxen a les xarxes molt fàcilment. Actualment quasi no en queden perquè les barques de bou les han eliminades. Aquesta zona s'estén entre sa Foradada i es Port de Valldemossa (Calafat *et alii*, 1995-1996: 120).
- Davant Banyalbufar (Banyalbufar). «A veure la farola de Sóller, per fora, per aquí hi ha molts de grenys...».
- Pesquera des Bestius (Cala Rajada, Capdepera). «Hi ha molta bestina, grenys i granissó».
- Fort d'Horlanda (Cala Rajada, Capdepera). «És un fort de 10 o dotze milles de llargària, hi ha grenys, còdols i codolets que t'encetaven el peu si te'n queia un a damunt».

3.26. Gresca

No identificat.

És una espècie de pedra vermellosa segons comunicació oral d'un sol informant de Cala Bona (Son Cervera).

Mot registrat al DCVB, s. v. *gresca*: «Terra granulosa, composta principalment per pedrolins molt petits i arrodonits (Mallorca).»

3.27. Herbacol. *Laminaria rodriguezii* (Bornet)

Espècie exclusivament mediterrània molt abundant a les Illes Balears. Fa el nom científic del naturalista menorquí que la va descobrir, Joan Joaquim Rodríguez Femenias (1839-1905). A Menorca és coneguda com a «*fulla de col*». Ultrapassa els 80 cm de llargària i la fulla, de color verd fort, té una amplària de 20 a 30 cm. Viu entre 50 i 60 brases de profunditat i pot arribar fins als 250 metres. Fructifica entre el maig i el juny. L'herbacol és conegudíssima per totes les comunitats marineres del territori insular. Les laminàries formen praderies molt extenses, i és l'hàbitat, entre d'altres espècies, de llagostes, molls,

quissones, cap-roigs i serrans. Els pescadors utilitzen el substantiu «tall» per identificar la barba o començament de les praderies d'herbacol. Hom diu es Tall de s'Herbacol.

- Banyalbufar. «Herbacol, és de color verd fort, a 35 o 40 m de fondària ja n'hi ha. És senya de fort, s'hi fan llagostes i cap-roigs».
- Cala Bona (Son Cervera). «Herbacol, se'n fa per les pesqueres de llagosta».
- Cala Rajada (Capdepera). «Herbacol, entre l'herba torta i la fonera. A 50 o 60 braces ja n'hi ha. S'hi fan molls i llagostes. Has d'anar alerta a trepitjar-la per coberta, patina molt».
- Deià. «Herbacol, s'hi fan llagostes».
- Lluçmajor. «Herbacol».
- es Molinar (Palma). «Herbacol, n'hi ha molta a Son Serrà (Lluçmajor) i es Planàs¹²⁰ (Formentera)».
- Palma. «Davant Felanitx (es Castell pes Far) n'hi ha molta. S'hi fan cap-roigs, serrans, calamars, llagostes, gerret flabiol..., és molt llenegadissa damunt coberta».
- Port Alcúdia. «Herbacol, n'hi ha abans d'arribar a la fonera. En es Planàs, davant Formentera, n'hi ha molta».
- Port de Felanitx. «Herbacol, a quaranta braces ja n'hi ha, per fora».
- Port de Manacor. «Herbacol, a 80 m d'aigua ja n'hi ha. Hi ha llagosta. També s'hi fan quissones, les pescaven amb xarxes quissoneres».
- Port de Pollença. «Herbacol, n'hi ha molta al plaçer des Columbrets».

Talassònims:

- Davant Banyalbufar (Banyalbufar). «Hi ha molta herbacol. Les senyes són: Sa Torre (de ses Ànimes) pels garrovers, i per fora, a veure freu de sa Dragonera».
- Alcadena (Palma). «Hi ha molta herbacol i aferralls, són unes roques grosses, maleïdes per a l'ormeig. Les senyes són: Montuïri per sa Cova des Lladres i la Mola [Andratx] pel Toro».
- Son Serrà (Lluçmajor). Pesquera que fa el nom per l'abundància de serrans vermells. Hi ha molta herbacol. Les senyes són: es Puig Major per dins es Cap Roig i a veure la farola vella de sa Dragonera per Cala Figuera.
- es Espessos (Andratx). «Hi ha moltes magranes i herbacol. Les senyes són: a treure na Galinda».
- Tall de s'Herbacol (Cala Rajada, Capdepera).
- Tall de s'Herbacol (Port de Manacor). «A unes 5 o 6 milles del port».
- Carrera de s'Herbacol (Port de Manacor). És una carrera de bou. Les senyes són: es Ganxo (Ferretx) per Son Corb i a fer freu pel Puig Negre i na Bella.

¹²⁰ Es Planàs o es Planassos, accident submarí ubicat a ponent de Formentera, banda fora la Mola. Hi han pescat alguns dels pescadors entrevistats de Palma i del Port de Pollença. Hi ha molta herbacol i magranes.

3.28. Herba torta / herba gerriquera / herba barrina / herba molla / herba llagostera herba crespa. *Vidalia volubilis* (Linnaeus)

DCVB, s. v. *herba*: «Herba torta: *Vidalia volubilis*, de color purpuri, retorçada en forma d'espiral i dentada.»

És l'hàbitat del gerret, peix de la família *Centracanthidae*, el qual ha determinat el seu nom popular a Menorca i Castelló: «herba gerriquera». A Mallorca, el determinant ha estat la forma retorçada o fent barrina, característica de la planta: «herba torta», «herba barrina», «herba molla». Els pescadors del Port de Manacor i del Port d'Alcúdia afirmen que amb el nom «herba barrina» és coneguda a la Península; un pescador del Port de Pollença ens digué que també ho diuen a Eivissa. La variant «herba llagostera» ens revela l'hàbitat de la llagosta, segons comunicació oral de pescadors del Port de Pollença i de la Colònia de Sant Pere (Artà). «Herba crespa» és una variant citada per Bosch (1982: 39).

Les praderies o extensions d'aquesta rodofícia submarina són delimitades per la barba o tall: sa Barba de s'Herba Torta (Calvià). Hom diu es Tall de s'Herba Torta. A la façana marítima de Manacor és molt coneguda una carrera de bou anomenada «Carrera de s'Herba Torta».

- Banyalbufar. «Herba torta, de color roig vermellós, si el temporal és fort, embruten les xarxes, és molt embulladissa. N'hi ha a la barba [de l'alga], per fora».
- Cala Bona (Son Cervera). «Herba torta o herba molla, n'hi ha davant Son Cervera».
- Cala Rajada (Capdepera). «Herba torta, de color marró, comença a sortir per Sant Jaume i l'agost, fa com una barrina. A dins el fallat a 35 braces ja n'hi ha. El gerret hi cria. Hi ha molls, gerret, morralla, captinyós (escòrpora petita). Si es banya de rosada o aigua del cel no hi ha qui l'esclafi, la tapàvem tot d'una, ja que representava moltes hores de feina desmallar-la».
- Deià. «Herba torta».
- Lluçmajor. «Herba torta, és d'un pam d'altària, fa com una molla de color marró. Es fa dins el fort o l'espès».
- Palma. «Herba torta o barrina, s'hi fa sípia, besuc, pagell, serrà i també llagosta, a segons quin temps».
- Port d'Alcúdia. «Herba torta».
- Port de Felanitx. «Herba torta, es fa més en terra. En fèiem unes bones ensacades amb el bou davant es Cap Vermell».
- Port de Manacor. «Herba torta, fa com una molla, es fa a 50 o 55 m d'aigua, hi sol haver qualche pedra. Hi calen a l'estiu, a l'hivern els temporals ho destorben. S'hi fan llagostes».

Talassònims:

- Talaia de Pollença pes Cap Pinar (Port d'Alcúdia). «N'hi ha a vint braces d'aigua. Sa Talaia de Pollença pes Cap Pinar i a veure les xemeneies de la central d'Alcanada».
- Barba de s'Herba Torta (Calvià). Carrera de bou nocturna. A treure el Toro pes Cap de Cala Figuera i a veure l'estrella del nord per damunt Portopí. A continuació de l'herba torta hi ha avellanó.
- Carrera de Platja i Herba Torta (Port de Manacor). És una carrera de bou. Senyes: na Peluda (Puig de na Mancada) pel Morro de sa Carabassa i a descobrir es Pelats.

- ses Morenetes (Cala Rajada, Capdepera). «És una carrera de bou situada davant Cala Rajada, cap a la banda de llevant del far. Segons per on, els bous no hi poden arrossegar. Hi ha herba torta, serranets, aranyetes, molls, escórpores i morenes petites que no n'hi ha per altre lloc (probablement aquesta és la motivació del nom d'aquest accident submarí)».

3.29. Herba dobler / herba de dobler. *Halimeda tuna* (Ellis i Solander)

La motivació del nom és que les branques d'aquesta alga estan formades per una sèrie de discs calcificats, semblants a una moneda, encadenats un al costat de l'altre. A terra ferma, un cossioli o planta de jardí molt semblant a la descrita anteriorment és anomenada «doblerer».

- Cala Rajada. «De color verd, es fa a fort viu».
- Valldemossa. «Herba dobler».

3.30. Herba de cròstol

No identificada.

Desconeixem el significat del mot «cròstol», no registrat al DCVB. És una herba de color verd i es petrifica, segons comunicació oral d'un sol informant del Port d'Alcúdia.

3.31. Herba de raïm

Vegeu «raïm» al punt 37.

As Columbrets n'hi ha molta, és l'hàbitat d'una varietat de llagostes negres, segons comunicació oral d'un pescador del Port de Pollença que freqüentà les aigües d'aquell arxipèlag.

3.32. Jonc / jonquet

No identificat.

És prim, de color verd, banda fora Cabrera n'hi ha, segons comunicació oral d'un pescador del Port de Manacor.

3.33. Magrana / grampó / trucs. *Cladophora caespitosa* (Linnaeus)

Madrèpora. Vegeu «còdol» al punt 12. Vegeu «grenys» al punt 25.

La pronúncia sempre és plural: magranes. La varen descriure com una espècie de pedra brescada vermellova, fluixa, amb puntes o punxes. A l'extrem d'aquestes puntes té uns forats on s'hi fa un cuc semblant a la tremolitja.¹²¹ Sembla que són urticants, els pescadors apunten molèsties o picor per cames i genolls al contacte amb aquesta madrèpora.

S'enganxen fàcilment a les xarxes i era una feina esgotadora per als antics pescadors llevar manualment, atès que el pes arribava a ser considerable. Les havien de rompre o esflorar amb una maça de

¹²¹ DCVB, s. v. *tremolitja*: «Cuc vermellós, de 3 a 4 cm de llargària, que se cria dins l'arena humida de la vorera de mar i s'empra com a bona esca per a pescar amb canya (Mall.; Men.)».

fusta, desmallar-les era una feina molt laboriosa. Aquestes formacions de corals madreporaris, on sol abundar la llagosta, ocupen extensions considerables del fons submarí i són identificades amb el nom de «magranar» o «magraneral» o simplement «ses magranes».

Són molt coneguts els següents talassònims: es Magranar (Palma, Lluçmajor), es Magraneral (Calvià, Santanyí), ses Magranes (Port de Manacor, Banyalbufar). Peixos usufructuaris d'aquests indrets són la «rabo de magranar», *Blennius ocellaris* (Linnaeus), i la «mòllera de magranar», *Gadella maraldi* (Risso).

- Banyalbufar. «A Banyalbufar a les magranes els deim trucs i quan són més petites els deim grenys». El DCVB, s. v. *truc*, registra, entre d'altres accepcions: «Pedra manejable però més aviat grossa, com el cap o més (Esporles).»
- Cala Bona (Son Cervera). «Magranes, a Cala Rajada són claus».
- Cala Rajada (Capdepera). «Magranes, són com pedres verdoses».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «Magranes, n'hi ha moltes per Cala Rajada i es Cap Vermell».
- Deià. «Magranes, tenen pues».
- Can Picafort (Santa Margalida). «Magranes, són més grosses que el magranó, s'hi fan llagostes».
- es Molinar (Palma). «Magranes, són urticants, s'esclafen molt fàcilment amb una maça».
- Palma. «Magrana, és com una pedra brescada fluixa, vermellosa, es fa pel fort».
- Port d'Alcúdia. «Magranes, duen tremolitja».
- Port de Felanitx. «Magranes, les esclafaven amb una maça i les tiraven. On hi ha magranes, hi ha llagostes».
- Port de Manacor. «És com una pedra vermellosa, amb puntes de greny, té uns forats on s'hi fa un cuc petit, com tremolitja, que no s'utilitza per pescar. No s'assemblen a les magranes (fruita de menjar). Els forasters li diuen "cascajo". S'enganxen per les xarxes i el llevar era una feina molt feixuga per als pescadors d'un temps, ja que, sense "maquinilla",¹²² el pes arribava a ser considerable. Les rompiem o esclafàvem amb una maça de fusta, ja que desenganxar-les duia molta feina».
- Port de Pollença. «Magranes». «Grampó o magranes».
- Santanyí. Segons Aguiló (1981: 78), «magrana» és una mena de coral vermellós i cita «Es Magraneral», a xaloc des Cap de ses Salines.

Talassonímia:

- es Espessos (Andratx). «Hi ha moltes magranes i herbacol. Les senyes són: a treure na Galinda».
- es Magraneral (Santanyí). «Davant es Cap de ses Salines, a unes tres milles de Santanyí, anant cap a Cabrera».
- es Magranar (Calvià). «Davant sa Porrassa (Calvià), el fons és blanc, li diuen magranar i no hi ha magranes». Com ha passat amb altres indrets submarins, les arts d'arrossegament han eliminat

¹²² Aparell format per dos corrons que estiren la xarxa, accionats mecànicament a través del motor de l'embarcació. *Maquinilla* és el nom usat popularment per totes les comunitats marineres de l'illa per anomenar aquest aparell.

aquestes formacions madreporàries. Les senyes per localitzar aquesta pesquera són: a treure sa Punta de sa Torre Nova per sa Pedrera des Guix.

- es Magranar (Llucmajor). «És un fort davant es Cap Enderrocat, hi ha molt de peix, s'hi encenia fanal. Les senyes són: a veure es Cap Blanc per la Fossa i ca na Joana de sa Llet (edifici urbà de s'Arenal) pes Cap Enderrocat».
- ses Magranes. (Port de Manacor). «Davant es Cap Vermell. Les senyes són: a treure es Puig de Son Corb pes Cap des Pinar de Son Cervera, calant de ponent cap a llevant».

3.34. Magranó

No identificat. Vegeu «grapissar» al punt 22.

- Can Picafort (Santa Margalida). «Magranó, és una pedra com es puny, fluixa, bona d'esclafar, n'hi ha passat es Munt de Blat».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «Magranó, n'hi ha molt per Cala Rajada i es Cap Vermell».
- Port d'Alcúdia. «Magranó, n'hi ha molt a l'arxipèlag dels Columbrets, a partir d'1,5 milles, voltant, voltant; a Castelló li diuen grapissar».

3.35. Olivera / pi / pinet. *Eunicella singularis* (Esper)

Gorgònia.

El gènere *Eunicella* està representat per quatre espècies a la Mediterrània. La coneguda popularment com a «olivera» o «pi» a les costes mallorquines, és de color blanc, *Eunicella singularis*, de ramificació pennada disposada en un sol pla.

DCVB, s. v. *olivereta*: «Olivereta de mar, antozou de les espècies *Gorgonia verrucosa* Pallas, *Juncella elongata* Pallas i *Gorgonella sarmentosa* Lmk. (Boscà Fauna 4446).»

- Banyalbufar. «Pi, de color blanc, per banda fora la fonera».
- Cala Bona (Son Cervera). «Olivera, blanques, s'aferren molt fort a les pedres, són planes. Es fan dins el blanc». «Oliveretes». «Pi, són verds, en forma de ventall, n'hi ha pes Fort des Francès, a Cabrera». «Pinets, per Cabrera n'hi ha molts, per Cala Bona, no».
- Cala Rajada (Capdepera). «Oliveres, blanquinosa». «Olivera, de color cruelt quan la treus, l'has de tallar amb ganivet». «Olivera és el pi o pinet, molt forta i mala de rompre». «Oliveres, són de color plom, es fa en lloc de roques. A na Fellona n'hi ha». «Pi».
- Deià. «Oliveres, són molt fortes». «Pi».
- Llucmajor. «Pi, s'agafa amb palangre o xarxa, té forma de pinet de forma plana, com una ploma de perfil, amb branquetes, fa una rabasseta».
- Palma. «Pi o pinet».
- Port d'Alcúdia. «Pinet, a ses Barretes, Fort Nou, Barra Alta, a la banda de migjorn de la Barra Alta (Columbrets)». «Pi o pinet, són gorgònies, que es fan per les voreres dels forts».

- Port de Felanitx. «Pi, es fa pels forts».
- Port de Manacor. «Olivereta, molt blanquinosa, de devers un pam d'altària, fa una rabasseta i s'aferra fort a les pedres».
- Port de Pollença. «Olivereta o pinet». «Pi, són oliveretes». «Pi vinater, s'hi fan llagostes, són de color vi, en forts».

A Menorca, segons l'*Enciclopèdia de Menorca* (III: 32) es tracta de la *Callogorgia verticillata* (Pallas): ramificació pennada, disposada en un sol pla. A gran fondària. Els pescadors de Fornells en diuen «palma».

Talassonímia:

- s'Espès (Andratx). Situat davant Camp de Mar. És un accident submarí molt ample, el correu de Barcelona hi passa per damunt. S'hi fan llagostes, magranes, pinets, escolís... Les senyes són: Galilea per damunt el Cap Andritxol i es Pans del Toro pel Morro d'en Feliu.

3.36. Pelussa

No identificat.

- Port de Manacor. «Pelussa, com alga arremolinada pels temporals».

3.37. Raïm

No identificat. Vegeu «herba de raïm» al punt 31.

- Cala Bona (Son Cervera). «Raïm ("Rem"), a la barba, per dins l'herba torta».
- Deià. «Raïm».
- es Molinar (Palma). «Raïm, té unes bolletes i fulles».
- Port d'Alcúdia. «Raïm».
- Port de Manacor. «Raïm ("Rem"), mesclat amb herba torta, aferrat amb fulles d'herba torta».

3.38. Tomàtiga

No identificada.

- es Molinar (Palma). «Tomàtiga, s'aferra als collons d'alga».

3.39. Til·lo

No identificat.

- Cala Rajada (Capdepera). «Fa un ramells groguets, es fa a *puesto* de fort».

4. Flora del litoral

4.1. Herba vera / herba corretgera / herba de puu / herba de boveró. *Cystoseira barbata* (J. Ag.)

- Cala Bona (Son Cervera). «Herba corretgera, fa com un tronc d'un pam, de color marronenc, és forta i va molt bé per fer boverons per fer puu. Es fa per les tenasses, n'hi ha molta per sa Mesquida (Capdepera), per davant Ca na Simoneta (Capdepera), per Ca los Camps (Artà)». «Herba corretgera, més fina que l'herba salpera, s'empra per fer puu. Es fa per les tenasses, és de color marró».
- Cala Rajada (Capdepera). «Herba de boveró».
- Can Picafort (Santa Margalida). «Herba de puu».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «Herba vera, n'hi havia molta a la part de Ferrutx. Utilitzada per fer puu. És la millor per fer boverons, ja que aguanta molt de temps, pot arribar fins a un any. L'herba salpera es podreix als dos o tres dies».

4.2. Herba cranquera. *Ulva lactuca* (Linnaeus)

DCVB, s. v. *herba*: «*Herba cancrera*: Alga extremadament variable, espècie *Ulva lactuca*, abundant en les roques de tota la costa catalana i mallorquina». A Menorca és coneguda com a lletuga de mar (EM, II: 18).

4.3. Herba molla

No identificada.

- Cala Bona (Son Cervera). «Herba molla, és verda, flonja, s'ajeu per terra; és bona per fer boverons».

4.4. Herba de nuu / herba de nus. *Cystoseira mediterranea* (Ag.)

- Cala Bona (Son Cervera). «Herba de nus, és verda i té molts de nus, es fa per les tenasses».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «Herba de nuu»

4.5. Herba salpera / herba de salpa. *Cystoseira abrotanifolia* (J. G. Agardh)

Des de l'avior, s'ha observat que aquesta herba, molt abundant per les tenasses, era espipellada i servia d'aliment al peix *Sarpa salpa*, d'aquí el seu nom. Era utilitzada com a esca pels pescadors de canya i també en forma de manadets o boverons per a la captura de puu, crustacis del gènere *Idotea*.

DCVB, s. v. *herba*: «*Herba de saupa*: alga de l'espècie *Cystoseira abrotanifolia*, que abunda a les costes de Menorca i serveix com a esca per pescar salpes (Ferrer Aledo APM 11).»

Segons Bosch (1982: 36) es tracta de l'espècie *Cystoseira abrotanifolia* i amb el nom popular «herba de saupa» està registrada per Navarro i Bellón (1945). Entre les vuit espècies de *Cystoseira* existents a la costa de les Illes Balears, aquesta és la més abundant.

- Banyalbufar. «Herba salpera, per escar l'ham».

- Cala Bona (Son Cervera). «Herba salpera, bona per fer puu. N'hi ha per na Marins (escull per davant Cala Bona)». «Herba salpera, per fer puu».
- Colònia de Sant Pere (Artà). «També la utilitzaven per fer puu».
- Port d'Alcúdia. «Herba de salpa, per fer puu».
- Port de Manacor. «Herba salpera, n'hi ha molta al morro Pagell, a l'esquerra del Port de Manacor, per bromejar, picada dins un cocó a vorera de mar, amb terra roja». «Herba salpera, per a boverons per fer puu».

4.6. Herba cuquera. *Hypnea musciformis* (Wulfen)

Herba que es fa per les tenasses. Utilitzada des de molt antic per guarir de cucs.

DCVB, s. v. *herba*: «*herba cuquera*: Alga de l'espècie *Sphaerococcus helminthochorton*.» El mateix diccionari registra aquesta variant: DCVB, s. v. *Coralina*: «*Coralina de Mallorca*: Alga marina de l'espècie *Sphaerococcus helminthochorton*, a la qual s'atribueix virtut curativa contra els cucs.»

Segons Bosch (1982: 39) es tracta de l'espècie *Hypnea musciformis* i amb aquest nom popular està registrada per Navarro i Bellón (1945).

- Cala Bona (Son Cervera). «Herba cuquera, per davall les tenasses, és de color daurat i quan està seca no torna negra. Té ramificacions que surten de baix. Utilitzada per medicina». «Herba cuquera, n'hi ha per Cala Millor». «Herba cuquera, utilitzada per fer xarop de cucs. Es recollia per les tenasses i la duïen a ca l'apotecari. Assecada al sol no torna negra».

4.7. Ortiga. *Anemonia sulcata*

DCVB, s. v. *ortiga*: «*Ortiga de mar*: nom de diferents espècies de zoòfits que viuen adherits a les roques marines i són urticants; cast. *Ortiga de mar*. Les principals són l'*ortiga vera* (Men.), que és l'espècie *Antea tentacularis*; l'*ortiga vermella* o *Actinia equina*, i l'*ortiga parda* o *Anemonia sulcata*. La gent marinera de Mallorca i Menorca es sol menjar aquesta darrera espècie. "S'ortiga, que es cull a betzef durant ses seques de janer; es mengen frites amb sèu negre, dit de caldera, després d'escaldades i revoltes dins pa raiat" (Ballester Pesca 248).»

Amb el nom de «cabot d'ortiga» és conegut el peix *Gobius bucchichi*, que és bentònic i apareix a prop de l'ortiga *Anemonia sulcata*, atès que s'enfonya dins els urticants tentacles, i és l'únic peix del Mediterrani que pot fer-ho (Mas i Canyelles, 2000: 233).

- Cala Bona (Son Cervera). «Ortigues, són de color de pop, a les mans no cou, però a la pell d'un infant és urticant. Es mengen enfarinades i fregides».
- Port de Felanitx. «Ortigues, són bones per menjar. Bullides, enfarinades i fregides, ma mare en feia». «Ortigues, són bones per menjar, bullides, enfarinades i fregides».

5. A manera de conclusió

La incidència de la flora submarina ha tingut molt poca rellevància en el sistema nominatiu de les pesqueres o els talassònims del món mariner. Tot i que no és un recull exhaustiu, hom ho pot constatar amb la dotzena escassa de talassònims recollits, els quals fan referència a les distintes formacions

vegetals: Carrera de s'Avellanó, Barba de s'Herba Torta, Tall de s'Herbacol, es Magraneral, es Collonar, Carrera de s'Herbacol, Barba de s'Alga, es Granissar, Punta de s'Alga, etc.

Nogensmenys, cal subratllar la frondositat del lèxic mariner per identificar la flora i constatar que el lèxic d'aquesta, així com el de la fauna marina, s'han nodrit del de la terrestre, mitjançant la metàfora i la metonímia, partint dels noms corresponents d'animals, plantes i utensilis de terra, perquè són aquests els que l'home ha conegut en primer lloc (Veny, 2001: 22).

Valguin aquests paràgrafs relatius a la nomenclatura popular de la flora submarina per constatar que el medi marí ha estat i és encara un recer conservador, que manifesta ara i adés l'evident unitat de la llengua catalana.

Bibliografia

Aguiló, Cosme (1980). «La toponímia marina de Felanitx, Santanyí i Ses Salines (Mallorca)». *Randa* (Barcelona), Homenatge a Francesc de Borja Moll, volum II, pàg. 25-49.

Aguiló, Cosme (1981). «Topografia submarina i talassonímia en el Migjorn de Mallorca». *Randa* (Barcelona), volum XII, pàg. 73-82.

Aguiló, Cosme (1981). «Plaja: Un cas de fidelitat a la fonètica medieval.» *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), volum V, pàg. 44-45.

Aguiló, Cosme (1991). *La toponímia de la costa de Felanitx*. Felanitx: Centre Cultural. Ajuntament de Felanitx.

Aguiló, Cosme (1991). *La toponímia de la costa de Campos*. Campos: Ajuntament de Campos.

Aguiló, Cosme (1995). *Notes de toponímia de Cabrera (I)*. Campos: Edicions Roig i Monserrat (Quaderns de n'Ensiola, II).

Aguiló, Cosme (1996). *La toponímia de la costa de Lluçmajor*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Treballs de l'Oficina d'Onomàstica, II.

Bonafè Barceló, Francesc (1977). *Flora de Mallorca*, I. Palma: Moll.

Bosch Florit, Joan (1982). «Posibilidades de explotación de algas marinas en Baleares.» *Estudis Baleàrics*, núm. 4, pàg. 33-41. Palma: Institut d'Estudis Baleàrics.

Cabrera González, M. A. Roser (2002). «Actitud dels mariners davant els talassònims.» *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), núm. 94. XXIX Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. Teulada (la Marina).

Calafat Rivas, Antònia Maria *et alii* (1995-96). «Talassonímia de la mar de Valldemossa.» *Estudis Baleàrics* (Palma), núm. 53, pàg. 109-123.

Calafat Vila, Rosa Maria (1989). «Històries d'un pescador.» *El Mirall*, núm. 33, pàg. 26-28. Palma: Obra Cultural Balear.

Camarasa, Josep Maria; Vidal, Josep Maria (coordinadors) (2003). *Joan Joaquim Rodríguez Femenias, un naturalista menorquí del segle XIX*. Institut Menorquí d'Estudis, Col·lecció Recerca, 6. Ciutadella: Institut Menorquí d'Estudis.

- Campbell, A. C. (1984). *Guia de la flora y fauna del mar Mediterráneo*. Barcelona: Ediciones Omega.
- Canuto Bauçà, Francesc (1994). *Toponímia i talassonímia mallorquina als Columbrets*. Palma: Universitat de les Illes Balears (Quaderns de Toponímia, Onomàstica i Cultura Popular, 1).
- Canuto Bauçà, Francesc (2002). *Talassonímia de la mar de Ciutadella (Menorca)*. *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), número 104-105, març-juny, 2007, pàg. 99-110.
- Canuto Bauçà, Francesc (2011). «Talassonímia de la mar de Capdepera.» A: *XXIV Jornada d'Antroponímia i Toponímia - VI Seminari de Metodologia en Toponímia i Normalització Lingüística*. Pàg. 50-83. Palma: Universitat de les Illes Balears.
- Coromines, Joan (1983-1991). *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes. Volums I-IX.
- Costa, Manuel *et alii* (1984). *Estado actual de la flora y fauna marinas en el litoral de la Comunidad Valenciana*. Castellón de la Plana: Publicaciones del Excelentísimo Ayuntamiento.
- DCVB = Alcover, A. M.; Moll, F. de B. (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*, 10 vol. Palma de Mallorca: Moll.
- Duran Jaume, Damià (1978). *Aspectes materials i lingüístics de la cultura dels pescadors d'Artà*. Artà: Ajuntament d'Artà, IV Certamen Literari Vila d'Artà.
- Duran Jaume, Damià (1989). *Roda de folklore pagès*. Manacor.
- Duran Ordinyana, Miquel (2007): *Noms i descripcions dels peixos de la mar catalana*. Tom I. *Àgnats, condriactis, osteïctis* (1a. part). Mallorca: Moll.
- Duran Ordinyana, Miquel (2010): *Noms i descripcions dels peixos de la mar catalana*. Tom II. *Osteïctis* (2a. part). Mallorca: Moll.
- Enciclopèdia de Menorca* (1988). *El món vegetal*. Volum II. Ciutadella: Obra Cultural de Menorca.
- Ensenyat Estrany, Bartomeu (1981). *El pastor*. Palma: Escola de Música i Danses de Mallorca.
- Font i Quer, Pius (1995). *Plantas medicinales. El Dioscórides renovado*. Barcelona: Editorial Labor.
- Gran Enciclopèdia de Mallorca* (1988). Palma: Edicions Promomallorca, XXII volums.
- Guillem, Nicolau; Megia, Manuela (1995). «Toponímia costanera del país d'Almeria en el mapa del general Coello (Meitat del segle XIX).» *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), núm. LX, pàg. 417-438.
- Guirau, Alfons (1990-1991). «Toponímia de l'Albufera de València.» A: *Materials de Toponímia II*, pàg. 1149-1205 (Mestratge de Toponímia. Estudis de Toponímia Valenciana). València: Editorial Denes.
- Habsburgo-Lorena, Luis Salvador (1956). *Las Baleares. La pesca*. Colección Drach, núm. 6. Palma: Editorial Clumba.
- Llabrés Alegre, Antoni (1997). *El Bolitx. La pesca de Bolitx al port de Maó*. Col·lecció Petit Format, núm. 1. Maó: Institut Menorquí d'Estudis.
- Llabrés Ramis, Joan; Vallespir Soler, Jordi (1984). *Els nostres arts i oficis d'antany*. Palma: Estudis Monogràfics del Museu Arqueològic la Porciúncula; volum V.

Llorca i Ibi, Francesc Xavier (1991). «Talassonímia dels mariners de Benidorm». *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), volum XLIV, pàg. 453-456.

Mas, Xavier; Canyelles, Xavier (2000). *Peixos de les Illes Balears*. Manuals d'Introducció a la Naturalesa, 13. Mallorca: Moll.

Massutí Oliver, Miquel (1973). *La pesca deportiva en Mallorca*. Palma: Edicions Cort.

Miralles Monserrat, Joan (1984). *Un Llibre de Cort Reial mallorquí del segle XIV (1357-60)*. Palma: Moll, volums I-II.

Moreno, Isabel *et alii* (1990). *Guia de la flora y fauna del mar Balear*. Mallorca: El Tall.

Navarro, Francisco; Bellón, Luis (1945). *Catálogo de la flora del mar de Baleares*. Notas y Resúmenes. Série CC, núm. 124. Ministerio de Marina. Inst. Esp. Ocean.

Oliver Billoch, Francisco (1944). «El patrón de pesca de Mallorca.» *Publicaciones del Instituto Social de la Marina (Servicio Cultural)*. Madrid.

Ordines Garau, Antoni (2001). *Geografia i toponímia a les Illes Balears. La terminologia geogràfica en els noms de lloc*. Palma: Moll.

Piñero Costa, M. D. *et alii* (1984). «Toponímia costera de l'Escala (Empordà).» A: *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, XVIII, pàg. 42-43.

Ribas Marí, Enric (1993). *La toponímia de la costa de Sant Joan de Labritja*. Eivissa: Edicions Can Sifre.

Ribas Marí, Enric (1995). *La toponímia de la costa de Sant Antoni de Portmany*. Palma: Institut d'Estudis Balearics.

Ribas Marí, Enric (2006). *La toponímia costanera del municipi d'Eivissa*. Eivissa: Editorial Mediterrània.

Riedl, Rupert (1986): *Fauna y flora del mar Mediterráneo*. Barcelona: Ediciones Omega.

Rodríguez Perea, Antoni *et alii* (2000). *Alternatives a la dependència de les platges de les Balears de la regeneració artificial continuada: informe metadona*. Palma: Universitat de les Illes Balears. Departament de Ciències de la Terra (Col·lecció Pedagogia Ambiental, 10).

Romero, Javier (2004). *Posidònia: Els prats del fons del mar*. Badalona: Ajuntament de Badalona (Col·lecció Norai, 9).

Rosselló Vaquer, Ramon; Segura Salado, Josep. (1996). *Història de Puigpunyent, segles XIII-XVI*. Palma.

Rosselló i Verger, Vicenç Maria (1982): «Toponímia litoral valenciana: Pesqueres, caladors i senyes.» *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, volum X, pàg. 1-9.

San Félix, Manu (2000). *La posidònia. El bosc submergit*. Palma: Documenta Balear (Quaderns de Natura de les Balears).

Sempere Linares, Maria dels Àngels (1991). «Talassonímia dels mariners de Santa Pola.» *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (Barcelona), volum XLIV, pàg. 505-515.

Servera Nicolau, Jaume (2004). *Geomorfologia del litoral de les Illes Balears*. Palma: Documenta Balear (Quaderns de Natura de les Balears).

Sicart Martínez, Josep (2012). «Els topònims del terme municipal de Bonastre (Baix Penedès).» A: *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. 123, pàg. 87.

Valls, Joan Lluís (1999). «Les roques i rocs sotaiguats dels pescaires de Cotlliure.» A: *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, núm. LXXXVII, volum II. XXII Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica. Vilafranca del Penedès.

Veny i Clar, Joan (2001). *Llengua i entorn natural*. Barcelona: Edicions 62.

Informadors

La recollida de dades per a la redacció d'aquest treball la iniciarem l'any 1989. Des de llavors, hi ha hagut molts dels informadors que, per llei de vida, ens han deixat. Agraïm, malgrat sia d'una manera pòstuma, les seves valuoses aportacions; vaja per a tots ells la nostra gratitud, immensa i sincera. Vet aquí la relació alfabètica del lloc de procedència dels informants; segueix a continuació el seu nom, cognom, any de naixença i malnom:

- Banyalbufar. Antoni Tomàs Albertí (1911-1996), *Cerdà*; Antoni Cunill Vives (n. 1930), *Cunill*.
- Cala Bona (Son Cervera). Sebastià Sanxo Lull (n. 1908), *Ròtol*; Antoni Servera Perelló (n. 1918), *Pejulí*; Miquel Artigues Andreu (n. 1917), *Solaies*.
- Cala Rajada (Capdepera). Bartomeu Alzina Amorós (1910-1995), *Puig*; Sebastià Esteva Fernández (1905-1991), *Blancos*; Andreu Nadal Moll (1904-1997), *Felanitxer*; Joan Morey Llabrés (n. 1911), *Morei*; Josep Fernández Orts (n. 1930); Miquel Jaume Pascual (n. 1932), *Pinet*.
- Calvià. Jaume Morey Mulet (n. 1924), *Bonamo*.
- Can Picafort (Santa Margalida). Jaume Mandilego Buchens (n. 1916), *Mandilego*.
- Colònia de Sant Pere (Artà). Pere Planisi Cursach (n. 1907), *Canai*; Llorenç Planisi Sansó (1919-1999), *s'Ueu*.
- Deià. Andreu Gamundí Llinàs (1915-1998), *patró Andreu o de Ca na Burota*; Sebastià Rullan Rosse-lló (n. 1933), *Veieta*; Joan Rullan Mas (n. 1904), *Marc*.
- Estellencs. Bartomeu Sastre Tomàs (n. 1924), *Trico*.
- Formentera. Bartomeu Verdera Juan (1930-2010), *Verdera*.
- es Molinar (Palma). Joan Oliver Andreu (n. 1921), *Gaida*; Miquel Vadell Martí (n. 1920), *Sant*; Sebastià Galiana Font (n. 1935), *Galiana*.
- Palma. Sebastià Maimó Bonnín (1921-1993), *Maimó*; Onofre Planas Roca (n. 1900), *es Veler*; Joan Morey Estaràs (n. 1902), *Racó*; Antoni Ferrer Campins (n. 1898), *s'Olier*; Josep Martí Paniza (1898-1988), *Cacauero*; Miquel Covas Carbonell (n. 1951), *Coves*. Salvador Vadell Pieras (n. ?), *Vedell*; Josep Pomares Samper (n. 1918), *Miano*; Francesc Carbonell Amengual (1914-2000), *Amado*; Domingo Bonnín Bautista (n. 1965), *Domingo*.
- Port d'Alcúdia. Gaspar Vera Domingo (1927-1989), *Gasparó*; Josep Bonnín Forteza (n. 1938), *Pep Domingo*; Antoni Aloy Llitrà (n. 1932), *Aloi*; Pere Pascual Oliver (n. 1911), *Poiet*; Josep Vallès Serra (n. 1899), *Vallès*; Pere Pons Ginard (n. 1916), *de sa Morena*.

- Port d'Andratx. Macià Vila Calafat (n. 1921), *Cristino*.
- Port de Felanitx. Miquel Creus Ensenyat (n. 1922), *Creus, Sabater o de Cas Sabater*; Joan Cifre Timoner (n. 1922), *Sureda*; Simó Andreu Vadell (n. 1922), *Tries*; Esteve Pujol Andreu (n. 1884), *Esteve*.
- Port de Manacor. Macià Brunet Sagrera (1908-1993), *Cametlo*; Miquel Jaume Pascual (n. 1932), *Pinet*; Llorenç Vadell Galmés (n. 1918), *Ganxo*; Mateu Pascual Soler (n. 1923), *Coix*; Antoni Terrassa Pascual (n. 1932), *Mosset*; Onofre Jaume Pascual (n. 1930), *Pinet*.
- Port de Pollença. Joan Cerdà Martorell (1907-2002), *Roqueta*; Joan Domingo Torrandell (1914-1998), *Moix*; Bartomeu Cerdà Simonet (n. 1916), *Fogassa*.
- Valldemossa. Nadal Torres Estrades (n. 1917), *Forta*.
- Vinaròs. Vicenç Alzina Balaguer (n. 1940), *Calandraque*; Antoni Plomer Serra (n. ?), *Xarpat*.